

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Vzestup Jihoafrické republiky jako regionální
mocnosti v Subsaharské Africe**

Bc. Adéla Špičková

Plzeň 2024

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

**Vzestup Jihoafrické republiky jako regionální
mocnosti v Subsaharské Africe**

Bc. Adéla Špičková

Vedoucí práce:

PhDr. David Šanc, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2024

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Davidu Šancovi, Ph.D. Velmi si vážím jeho cenných rad, trpělivosti a času, který mi jako vedoucí práce věnoval.

Obsah

Úvod.....	9
1 Teoretický rámec.....	13
1.1 Vymezení pojmů	13
1.2 Typy mocností v mezinárodním systému	15
1.2.1 Regionální mocnost.....	16
1.2.2 Tradiční střední mocnost.....	18
1.2.3 Rostoucí střední mocnost	20
2 Historický vývoj JAR.....	22
2.1 Vznik Jihoafrické unie	22
2.2 Období apartheidu 1948–1994.....	24
2.3 Prezidentství Nelsona Mandely (1994–1999).....	27
2.4 Prezidentství Thaboba Mbekiho (1999–2008).....	30
2.5 Prezidentství Jacoba Zumy (2009–2018).....	32
2.6 Prezidentství Cyrila Ramaphosy (od 2018)	34
2. 6. 1 Současnost (od 2020)	35
3 Účast JAR v multilaterálních organizacích.....	39
3.1 JAR a mezinárodní organizace.....	39
3.1.1 BRICS	39
3.1.2 G20.....	40
3.1.3 IBSA.....	41
3.1.4 NAM.....	42
3.1.5 OSN.....	43
3.1.5.1 Reforma Rady bezpečnosti	44
3.1.5.2 Účast JAR na mírových misích OSN.....	46
3.2 JAR a regionální organizace	48

3.2.1 SADC	48
3.2.2 SACU	49
3.2.3 AU	50
3.2.4.1 AUDA-NEPAD.....	51
4 Ekonomické a vojenské zdroje JAR	53
4.1 Ekonomické zdroje.....	53
4.1.1 Rozvojová pomoc.....	55
4.2 Vojenské zdroje.....	57
5 Mocenské postavení JAR v rámci regionu.....	60
5.1 Postoj ostatních zemí k JAR	60
5.1.1 JAR vs. Nigérie	61
5.2 Řešení konfliktů v regionu	64
Závěr.....	68
Seznam použité literatury a pramenů	75
Resumé	86
Přílohy	88

SEZNAM ZKRATEK

- AEC – Africké hospodářské společenství
- AfCFTA – Africká kontinentální zóna volného obchodu
- AGOA – Zákon o africkém růstu a příležitostech
- ANC – Africký národní kongres
- APRM – Africký mechanismus vzájemného hodnocení
- ARF – Fond africké renesance a mezinárodní spolupráce
- AU – Africká unie
- AUDA-NEPAD – Rozvojová agentura Africké unie - NEPAD
- BRICS – Hospodářské uskupení Brazílie, Ruska, Indie, Číny a Jihoafrické republiky
- CONSAS – Konstalace jihoafrických států
- DIRCO – Oddělení mezinárodních vztahů a spolupráce
- DRK – Demokratická republika Kongo
- EAC – Východoafrické společenství
- EU – Evropská unie
- GEAR – Růst, zaměstnanost a přerozdělování
- G20 – Skupina největších ekonomik světa
- G77 – Volná koalice rozvojových zemí
- HDI – Index lidského rozvoje
- HDP – Hrubý domácí produkt
- IBSA – Diskusní fórum mezi Indií, Brazílií a Jihoafrickou republikou
- IGAD – Mezivládní úřad pro rozvoj
- JAR – Jihoafrická republika
- KLDR – Korejská lidově demokratická republika
- MMF – Mezinárodní měnový fond
- MOSOP – Hnutí za přežití lidu Ogoni
- NAM – Hnutí nezúčastněných zemí
- NEPAD – Nové hospodářské partnerství pro rozvoj Afriky
- NP – Národní strana

OAU – Organizace africké jednoty
OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSN – Organizace spojených národů
SACU – Jihoafrická celní unie
SADC – Jihoafrické rozvojové společenství
SADCC – Jihoafrická koordinační konference pro rozvoj
SADC FTA – Zóna volného obchodu SADC
SAP – Jihoafrická strana
TNC – Dočasná národní přechodná strana
UNITA – Národní svaz za úplnou nezávislost Angoly
WTO – Světová obchodní organizace
ZANU-PF – Zimbabwská africká národní unie – Vlastenecká fronta

Úvod

V současné době je problematika regionálních mocností velmi diskutovaným tématem. Poté, co se svět vymanil ze strnulosti bipolárního systému, poskytl tak možnost emancipace některých států, která vedla k nárůstu jejich mocenské kapacity a ambici stát se regionální mocností. V současnosti tito aktéři svým chováním ve vysoké míře ovlivňují charakter mezinárodního systému. Tyto země měly velký demografický a ekonomický potenciál, který začaly využívat, a chtěly, aby mezinárodní společenství akceptovalo jejich vzestup. Mezi takzvané nastupující regionální mocnosti jsou nejčastěji řazeny Čína, Indie nebo Brazílie.

Tématem diplomové práce je vzestup JAR (Jihoafrická republika) jako regionální mocnosti v Subsaharské Africe. Subsaharská Afrika je rozmanitý region, který díky svým charakteristickým rysům, jako jsou například zásoby nerostných surovin a strategická poloha, můžeme považovat za jeden z regionů se zásadním geopolitickým významem. Většina států Subsaharské Afriky je etnicky a nábožensky heterogenní, což vedlo k politické a ekonomické nestabilitě v regionu. V Subsaharské Africe dochází mezi státy, které mají ambici stát se regionální mocností, k soupeření o celkovou dominanci v regionu. Toto dynamické prostředí ovlivňuje vztahy mezi regionálními aktéry a světovými mocnostmi, což lze považovat za další prvek, který přispívá k nestabilitě v Subsaharské Africe.

JAR se musela v minulosti vypořádat s koloniální nadvládou a obdobím apartheidu, tedy s obdobím rasové segregace. Spolu s propadem ekonomiky, rostoucím odporem proti režimu bílé menšiny a mezinárodním tlakem vedl tento vývoj nevyhnutelně k historickým změnám a pádu apartheidu. Nelson Mandela, dlouholetý bojovník proti režimu apartheidu, se stal prvním demokraticky zvoleným prezidentem JAR. Druhý demokratický prezident byl Thabo Mbeki, který se zabýval dosažením udržitelného ekonomického růstu, ale také i představil seznam úloh pro realizaci budování demokratického systému země (Geldenuys 2008: 5). Počátky demokratického systému lze datovat od roku

1994, kdy došlo k přijetí první demokratické ústavy a zahájení ekonomických reforem, které vedly k výraznému rozvoji v mnoha sférách (Geldenuys 2008: 4).

JAR v současnosti disponuje několika faktory, mezi které patří i potenciál angažovat se a ve větší míře se zapojovat do regionálních a mezinárodních integračních procesů. Mocenské ambice JAR můžeme pozorovat například v organizacích jako je program NEPAD (Nové hospodářské partnerství pro rozvoj Afriky). Tento program je důležitý, jelikož představuje partnerství mezi africkými a rozvinutými státy. Také skupina IBSA z roku 2003 vytvořila významnou spolupráci mezi vznikajícími středními mocnostmi, tyto mocnosti zde hájí své zájmy, ale hlavně podporují rozvoj chudých států (Geldenuys 2008: 15). Silná ekonomika JAR ji také zajistila členství v hospodářském uskupení BRICS, jehož zakládajícími členy jsou Brazílie, Rusko, Indie a Čína a ve skupině největších ekonomik světa G20 (Geldenuys 2008: 15). Počet členů je v současné době větší než v původním BRICS. Na summitu BRICS v roce 2023 bylo jednomyslně rozhodnuto o šesti zemích, které se stanou plnoprávními členy, včetně Argentiny, Egypta, Etiopie, Íránu, Saúdské Arábie a Spojených arabských emirátů. Tyto země se připojily k BRICS od 1. ledna 2024 (Kumar 2023).

JAR se také zapojuje do diplomatických jednání v řadě politických konfliktů v zemích jako DRK (Demokratická republika Kongo), Angola, Burundi, a Zimbabwe. Země se mimo jiné angažuje v poskytování humanitární pomoci, pomoci při předcházení konfliktů a v podpoře demokracie. JAR se spolu s Indií stala jedním z „nových světových dárců“ společně s Čínou, Brazílií, Jižní Koreou a dalšími zeměmi (Geldenuys 2010: 17–18).

Důvod, proč jsem si téma zvolila, je ten, že o Subsaharské Africe se mluví jako o multipolárním systému, jelikož se zde vyskytuje několik mocenských center. Současná situace v Subsaharské Africe je tedy komplikovaná a nepřehledná. To znamená, že v regionu chybí hlavní aktér, který by mohl dlouhodobě udržovat své dominantní postavení v regionálním rozložení moci. Jinými slovy, v Subsaharské Africe nelze v současné době identifikovat jednoho

aktéra, který by disponoval výraznou mocenskou kapacitou v takové míře, aby mohl být označen termínem regionální mocnost.

Cílem této diplomové práce je zjistit, zda JAR naplňuje charakteristiky nastupující regionální mocnosti v regionu Subsaharské Afriky. V závěru práce odpovím na následující otázku - *Je JAR možné považovat za regionální mocnost?* Pokud bude odpověď pozitivní, budou identifikovány hlavní nástroje, které využívá JAR, aby v regionu Subsaharské Afriky prosadila své zájmy a priority. Pokud JAR nenaplňuje některé charakteristiky, tak budou uvedeny důvody, které brání JAR stát se regionální mocností. Toto téma budu zkoumat prostřednictvím analýzy chování JAR v mezinárodním prostředí, kde pozornost bude věnována zejména zahraniční politice JAR.

Ústřední hypotézou je, že JAR představuje nastupující regionální mocnost, která splňuje obecné charakteristiky regionální mocnosti a jedná tak i v mezinárodním prostředí. Zodpovězení výzkumné otázky povede k potvrzení či vyvrácení hypotézy, podle které se JAR stala, skrze svůj historický vliv, regionální mocností v Subsaharské Africe. Práce je koncipována jako případová studie věnující se JAR a jejím specifickým vlastnostem, které ovlivňují její vůdčí pozici v Subsaharské Africe. Při psaní teoretické části diplomové práce využiji metodu syntézy, jelikož v odborné literatuře není přímo vymezena obecná definice nastupujících regionálních mocností. V práci zanalyzuji dostupnou literaturu studia regionálních mocností a vyberu podstatné charakteristiky, které jsou relevantní pro JAR. Použiji také analýzu zahraniční politiky JAR, kde budu zkoumat podrobněji její nástroje, aktivity, cíle a zájmy, kterými se snaží ovlivňovat svoje mocenské postavení v Subsaharské Africe.

Diplomovou práci rozdělím na teoretickou a empirickou část. V teoretické části se budu zabývat specifikací regionálních mocností, jelikož v odborné literatuře neexistuje obecná definice tohoto pojmu. Pro lepší konceptualizaci regionální mocnosti je důležité rozlišit termíny, které jsou v obecné diskuzi často zaměňovány, jelikož této problematice se věnuje mnoho teoretiků mezinárodních vztahů a uvádí odlišné definiční znaky regionálních mocností. V práci se dále zaměřím na historický vývoj JAR, kde se budu věnovat zejména historickým

událostem, které ovlivnily současné významné postavení JAR v regionu Subsaharské Afriky. Zde se také zaměřím na zájmy JAR a její role, které vykonává v mezinárodních vztazích. V další kapitole se budu zabývat účastí JAR v multilaterálních organizacích. Následně představím ekonomické a vojenské zdroje JAR. Ve své práci se také budu věnovat tomu, jak ostatní země v regionu vnímají mocenské postavení JAR a tomu, jak se JAR podílí na řešení konfliktů v regionu. V závěru diplomové práce provedu shrnutí a zhodnotím výsledky analýzy zahraniční politiky JAR, kde zároveň odpovím na výzkumnou otázku. Také posoudím, zda se v práci podařilo dosáhnout stanoveného cíle a potvrdím či vyvrátím hypotézu, kterou jsem si stanovila na začátku práce.

Informace potřebné ke zpracování diplomové práce budu čerpat z několika knih, avšak nejvíce z odborných článků. Při psaní této diplomové práce využiji zdroje jak od českých autorů, tak i od těch zahraničních. Ve své práci budu pracovat s knihou od Lindy Piknerové a dalších autorů *Nové mocnosti globálního Jihu: Čína, Indie, Brazílie, Jihoafrická republika a Indonésie v mezinárodním systému*. Abych co nejlépe rozlišila hierarchii mezinárodního systému, zvolila jsem knihu *Regionální řád a mocnosti Blízkého východu: Formování blízkovýchodního řádu na pozadí soupeření regionálních mocností v letech 1945–2015* od Martiny Ponížiové. Ze zahraničních děl zmíním například články *How to compare regional powers: analytical concepts and research topics* od Detlefa Nolteho nebo článek *Get Smart: Combining Hard and Soft Power*, který napsal Joseph Nye. Digitální knihovna JSTOR mi poskytne přístup k relevantním vědeckým časopisům.

1 Teoretický rámec

1.1 Vymezení pojmů

Ačkoliv se pojem regionální mocnost často používá v oboru mezinárodních vztahů, neexistuje její jednoznačná definice. Debata o vzestupu regionálních mocností a o budoucím uspořádání globálního řádu probíhá již delší dobu (Nolte 2010: 881). Hlavní úskalí při řádném definování regionální mocnosti souvisí s tím, že se skládá ze dvou pojmů, tedy regionu a moci. V teorii mezinárodních vztahů se mnohdy jejich význam liší. V důsledku toho je výzkumné téma regionálních mocností složité a mnohostranné (Nolte 2010: 883).

Jak už bylo řečeno, oblast výzkumu regionálních mocností kombinuje geografický region se základním pojmem teorie mezinárodních vztahů - moci. Moc byla především ústředním konceptem realistické tradice v mezinárodních vztazích a byla představiteli realismu definována jako kontrola nad vojenskými zdroji. Autoři, jako například Joseph Nye, označili moc jako vztah mezi dvěma aktéry (Nolte 2010 883–884). Moc je schopnost člověka ovlivňovat chování druhých, aby dosáhl toho, co chce. Lze toho dosáhnout třemi způsoby, mezi které patří nátlak, poskytnutí financí či přitažlivost. Do tvrdé moci (*hard power*) se řadí nátlak a poskytnutí financí. Naopak do měkké moci (*soft power*) se řadí schopnost aktéra získat preferované výsledky prostřednictvím přitažlivosti, jako je například veřejná diplomacie, výměnné programy nebo rozvojová pomoc (Nye 2009: 160–162). Kombinací tvrdé a měkké moci vznikne strategie, kterou Nye nazývá chytrou mocí (*smart power*) (Nye 2009: 161).

Region je obecný termín, který se často využívá pro pojmenování odlišných záležitostí. Regionem lze označit určitá prostorová uskupení od substátních jednotek přes teritoria zahrnující území několika států až po rozlehlé oblasti pokrývající svou rozlohou kontinenty. Svět může být rozdělen na regiony mnoha různými způsoby, tedy na mikroregiony, vnitrostátní a příhraniční regiony, transhraniční neboli transnacionální regiony až po panregiony. V geopolitice je termín region vázaný na geografický prostor, který je tvořený sousedícími státy nebo nadstátními jednotkami. Přestože geografická poloha

představuje hlavní definiční znak regionu, tak často bývá podpořena také dalšími společnými kulturními, historickými, politickými či ekonomickými prvky (Piknerová – Doljaková 2014: 29–30).

Panregion zahrnuje velký kontinentální prostor s jednotícími politicko-civilizačními prvky, které ho zároveň odlišují od ostatních panregionů (Cabada – Šanc 2011: 7). V literatuře, která se věnuje panregionům, není Afrika brána jako jednotný region, jelikož její severní část bývá přiřazována k blízkovýchodnímu panregionu. Subsaharská Afrika¹ je geograficky vymezená jako prostor od Sahary na jih (viz Příloha č. 1). Území Subsaharské Afriky je ohraničeno pouští a plochou dvou oceánů, Indickým a Atlantským. K Subsaharské Africe patří i několik ostrovů a souostroví, z nichž největším ostrovem je Madagaskar (Naxera 2011: 80). Civilizace v Subsaharské Africe je tak různorodá, že ji, až na vybrané prvky, nelze popisovat jako celek, tedy jednou z jejích hlavních charakteristik je absence unifikačních prvků. Přestože za nejvýznamnější klasifikační znak civilizací lze považovat náboženství, tak v případě Subsaharské Afriky je zřejmý jedinečný mix křesťanství, islámu a původních náboženství. Ačkoliv se místní obyvatelé hlásí ke křesťanství, tak mnoho obyvatel vykonává různé tradiční rituály sloužící k uctívání předků. Z tohoto důvodu se typickým znakem africké civilizace stalo náboženské prolínání (Naxera 2011: 81).

¹ Blíže k vymezení regionu a vnitřní dynamice viz kapitola 4. Subsaharská Afrika (Naxera 2011: 79–111).

1.2 Typy mocností v mezinárodním systému

Začátek dekolonizačního procesu byl zásadní událostí, která měla vliv na formování a zvyšování autonomie regionů. Následně došlo k tomu, že v mezinárodním systému vznikaly nové země a s tím bylo spojené i omezení vlivu bývalých koloniálních mocností. K růstu regionalismu docházelo od 50. let 20. století, kdy v zemích třetího světa vznikaly pokusy o vytváření regionálních ekonomických integračních uskupení a bezpečnostních uspořádání. Moc se z centra mezinárodního systému začala přesouvat do periferních oblastí, důsledkem čehož rostla nová regionální mocenská centra, ale také se začaly tvořit násilné regionální konflikty (Ponížilová 2017: 11–12).

Následný konec studené války vytvořil prostor pro to, aby se regionální mocnosti staly klíčovými aktéry, kteří mají výrazný vliv na regionální nebo globální úrovni. Jednalo se zejména o země, jako jsou Brazílie či Indie. Země začaly více usilovat o to, aby jejich role v mezinárodním systému byla náležitě reflektována a sdílely společné cíle, mezi které patřilo mimo jiné snaha o prosazení změn v mezinárodním řádu a ekonomice (Piknerová – Šanc 2014: 7). Za zlomový moment lze označit také rok 2008, který znamenal počátek světové hospodářské recese. Od této doby se začalo hovořit o definitivním konci americké éry (Piknerová – Šanc 2014: 8).

Ačkoliv jsou si všechny suverénní státy v mezinárodním systému po právní stránce rovny, tak existují mezi nimi i značné rozdíly týkající se například moci, velikosti či postavení v mezinárodním systému. Některé státy jsou mocnější než ty druhé, jelikož na světě nedochází k rovnoměrnému rozvoji jednotlivých zemí, a právě míra rozvoje ovlivňuje jejich moc. Z tohoto důvodu lze kategorizovat státy v mezinárodním systému podle jejich relativní moci vlivu. Nejčastěji v této hierarchii jsou uvedeny velmoci (*superpowers*), světové mocnosti (*great powers*), střední mocnosti (*middle powers*), malé státy (*small states*) a mikrostáty (*micro-states*). Mimo tuto hierarchii existují i hierarchie regionální, a proto existuje další kategorie a tou jsou právě regionální mocnosti (*regional powers*) (Ponížilová 2017: 40–41).

V souvislosti s nastupujícími regionálními mocnostmi vzniklo několik uskupení, které sdílejí společné rysy a jejich názvy jsou tvořeny počátečními písmeny těchto zemí. Nejznámější hospodářskou skupinou je BRICS. V roce 2001 investiční skupina Galdman Sachs zveřejnila analýzu *Building Better Global Economic BRICS*, ve které upozornila na existenci čtyř zemí s velkým ekonomickým potenciálem. Jednalo se o již zmíněnou Brazílii, Rusko, Indii, Čínu a JAR (Piknerová – Šanc 2014: 10). Od 1. ledna 2024 se skupina BRICS rozrostla o nové členy (Kumar 2023). Expanze těchto zemí naznačuje záměr vytvoření geopolitické protiváhy vůči Spojeným státům (Kumar 2023).

Mezi další uskupení nových mocností patří termín CIVETS, jež je akronymem pro šest zemí, zahrnuje Kolumbii, Indonésii, Vietnam, Egypt, Turecko a JAR (Piknerová – Šanc 2014: 11). Země jsou považovány za další generaci prosperujících ekonomik, protože vykazovaly podobné rysy rychle rostoucí, relativně různorodé ekonomiky a také velkou populaci mladší 30 let (Blessing 2023). Podle Světové banky zaznamenaly tyto země v letech 2000 až 2019 významný růst, nicméně globální pandemie COVID-19 způsobila mírný ekonomický propad. Tyto ekonomiky však v současnosti vykazují známky výrazného oživení (Blessing 2023).

1.2.1 Regionální mocnost

Detlef Nolte definuje regionální mocnost jako stát, který aspiruje na vedoucí pozici ve svém regionu. Tento region, jak už bylo zmíněno, je geograficky, ekonomicky a politicko-ideově vymezen. Dále by podle něj měla regionální mocnost disponovat materiálními a ekonomickými zdroji pro projekci regionální moci. Nolte také tvrdí, že regionální mocnost je politicky, ekonomicky a kulturně propojena s ostatními státy v regionu. Tento stát by měl ve vysoké míře ovlivňovat geopolitické vztahy a rozvoj v konkrétním regionu. Neméně důležitým rysem je vyjadřování společné identity a definování bezpečnostní agendy. Vedoucí postavení regionální mocnosti v určitém regionu je respektováno či uznáváno ostatními státy v regionu, ale státy mimo region. Jako poslední z hlavních definičních znaků regionální mocnosti uvádí Nolte ambici

účastnit se meziregionálních a globálních organizací (Nolte 2010: 893). Regionální mocnosti jsou potenciálními kandidáty na status středních mocností (Nolte 2010: 885).

Několik předpokladů pro regionální vedení uvádí i Daniel Flemes, který tvrdí, že stát by měl v první řadě projevit nárok na vedení a definovat svou sféru vlivu. To implikuje ochotu převzít roli tvůrce pravidel v regionální ekonomice a v regionálních bezpečnostních záležitostech. Flemes dále rozlišuje mezi materiálními a myšlenkovými zdroji regionální mocnosti. Jako první uvádí materiální zdroje, které se skládají ze souboru ukazatelů vojenských, demografických, geografických, ekonomických a zdrojů lidského rozvoje. Myšlenkové zdroje představují charakter vztahu mezi dvěma aktéry. Ideová moc je založena na zdrojích, jako je kultura národa, jeho normy a hodnoty, jakož i jeho zahraniční politika, která je odráží. Z dlouhodobého hlediska se může vyvinout i důvěryhodnost, legitimita a morální autorita, což může potenciálně přispět k posílení pozice v procesech vyjednávání (Flemes 2007: 13).

Flemes také uvádí vhodné nástroje zahraniční politiky, které se často doplňují. Materiální nástroje představují ekonomické a vojenské prostředky, které slouží k prosazování zájmu od ekonomických pobídek po vojenský nátlak. Institucionální nástroje jsou aplikovány nepřímo k ovlivnění chování států prostřednictvím formálních i neformálních postupů a pravidel (Flemes 2007: 14). Rozhodující role ve vývoji postupů a pravidel bilaterálních, regionálních a globálních institucí může být výsledkem uplatnění klasických diplomatických nástrojů. Klasická diplomacie se skládá z nastavování agendy a používání nástrojů mezinárodního práva. Na druhé straně donucovací diplomacie zahrnuje ekonomické a vojenské hrozby, například sankce, kdy jejich prostřednictvím vytváří nátlakový či odstrašující potenciál (Flemes 2007: 17).

Podle Flemese je pro regionální mocnost klíčové sdílení moci se sekundární regionální mocností (*secondary regional power*), protože sekundární regionální mocnosti si mohou nárokovat vedení v určitých problémových oblastech a jsou potenciálně privilegovanými partnery supervelmoci (*superpower*). Flemes definuje sekundární regionální mocnosti podobně jako

tradiční střední mocnosti, tedy jejich kooperativními strategiemi v mezinárodních institucích (Flemes 2007: 17).

Jako poslední kritérium pro regionální mocnost Flemes uvádí to, že sousední státy by měly přijmout regionální mocnost jako vůdce odpovědného za bezpečnost v regionu, což je podle Flemese nutností nikoliv však postačující podmínkou. Přijetí vůdčí role ostatními aktéry v rámci regionu je klíčové, protože se regionální mocnost může vyhnout překážkám vytvořenými zejména sekundárními regionálními mocnostmi (Flemes 2007: 18).

1.2.2 Tradiční střední mocnost

Koncept střední mocnosti (*middle power*) vytvořil kanadský premiér Mackenzie King v parlamentním projevu z roku 1946 o poválečném mezinárodním uspořádání, ve kterém zdůraznil roli středních mocností (Thies – Sari 2018: 398). Toto označení bylo poté absorbováno do oboru mezinárodních vztahů a od té doby se debatovalo o záměru a rozšíření tohoto konceptu. Za střední mocnosti byly opakovaně označovány státy jako například Kanada, Austrálie nebo Mexiko (Thies – Sari 2018: 398). Základ pro zdroj konceptu střední mocnosti lze považovat chování Kanady. Přestože byla Kanada považována za součást Západu, tak začala prosazovat takzvanou politiku budování mostů (*bridge-building policy*), která představovala prosazování specifických morálních standardů v mezinárodním prostředí. Země Západu, tedy Kanada, Norsko, Austrálie a další, začaly skrze tuto politiku řešit určitá globální témata (Piknerová – Šanc 2014: 27)

Eduard Jordaan identifikuje tradiční střední mocnosti (*traditional middle powers*) podle jejich zahraničně-politického chování, tedy podle jejich sklonů k hledání mnohostranných řešení mezinárodních problémů, prosazování kompromisu a obecně k tomu, že jsou součástí řešení problémů na mezinárodní úrovni. Státy jako Austrálie, Kanada, Norsko a Švédsko jsou podle Jordana považovány za tradiční střední mocnosti. Mocnosti obvykle zasahují do globálních problémů mimo jejich bezprostřední zájem. Jejich zahraniční politika se často zaměřuje na snižování konfliktů v mezinárodním systému tím, že

zapojuje další podobně smýšlející státy z hlediska dané problematiky ve snaze dosáhnout kompromisu. Tradiční střední mocnosti takto činí obvykle prostřednictvím multilaterálních institucí (Jordaan 2003: 165–167).

Tradiční střední mocnosti aktivně projevují vůdčí postavení v určitých globálních problémech a také se zavázaly ke stabilitě a bezpečnosti v mezinárodním systému. Mocnosti se často pokoušejí předcházet konfliktům mezi válčícími stranami, ale pokud vypuknou, tak se je snaží i řešit. Mocnosti dále zmírňují mezinárodní nestabilitu skrze ekonomickou pomoc například prostřednictvím dárcovství či podporou různých reformních iniciativ. Legitimizační rozměr internacionalismu tradičních středních mocností pramení z neschopnosti těchto států jednostranně a samostatně utvářet globální výsledky jakýmkoliv přímým způsobem. Tato neschopnost vede tradiční střední mocnosti k tomu, aby využily a prosadily se prostřednictvím mezinárodních organizací, přičemž se spoléhaly na autoritu poskytnutou těmto institucím, aby mohly řídit a udržovat převládající světový řád. Jinými slovy, mezinárodní organizace nabízí tradičním středním mocnostem fórum, jehož prostřednictvím mohou zavádět a prosazovat mezinárodní právo (Jordaan 2003: 169).

Podle Roberta Coxe hrají tradiční střední mocnosti v mezinárodním systému podpůrnou roli. Tyto mocnosti nemají ambice dosáhnout politické či vojenské dominance, ale spíše usilují o nezávislost na mocnějším sousedech a mají značný zájem o stabilní mezinárodní prostředí. Střední mocnosti podporují proces vytváření mezinárodních organizací kvůli svému zájmu o stabilnější světový řád, a ne proto, že by se snažily vnutit ideologicky předem vytvořenou vizi ideálního světového řádu ostatním státům. Mocnosti jsou podle Coxe na středním stupni materiálních schopností v mezinárodním systému. Mocnosti se také snaží rozšířit oblast společného základu, která umožní omezit rizika při zvánění konfliktu. Z tohoto důvodu mít schopnost středního, vojenského a ekonomického dosahu je nezbytnou podmínkou mocnosti hrát tuto roli. Kritickými prvky plnění role tradičních středních mocností je schopnost stát v určité vzdálenosti od přímého zapojení do velkých konfliktů, dostatečné míra

autonomie ve vztahu k hlavním mocnostem a závazek k pořádku a bezpečnosti v mezinárodních vztazích (Cox 1989: 826–827).

1.2.3 Rostoucí střední mocnost

Euard Jordaan rozlišuje mezi tradičními středními mocnostmi a rostoucími středními mocnostmi (*emerging middle powers*). Jako vznikající střední mocnosti Eduard Jordaan uvádí například Argentinu, Malajsi nebo Turecko (Jordaan 2003: 171). Tradiční střední mocnosti jsou jádrem světové ekonomiky, zatímco rostoucí střední mocnosti jsou semiperiferní. To je v kontrastu s nově rostoucími středními mocnostmi, které jsou regionálně silné a někdy dokonce dominantní. Také tradiční střední mocnosti se zdají být v otázce regionální integrace a spolupráce spíše ambivalentní, zatímco rostoucí střední mocnosti jsou horlivými účastníky a často iniciátory regionální integrace a spolupráce. Z tohoto důvodu jsou rostoucí střední mocnosti často vedoucími účastníky regionálních struktur (Jordaan 2003:172).

Státní zásahy ze strany vůdců rostoucích středních mocností mají za cíl zvýšit mezinárodní image jejich zemí spolu s domácí legitimizací, snaží se tedy získat mezinárodní souhlas pro jejich zahraničně-politické aktivity. Rostoucí střední mocnosti také vystupují jako mluvčí pro ekonomicky ohrožené státy, aby upozornily na hrozbu, kterou pro ně chudoba představuje. Rostoucí střední mocnosti vykazují některé z nejvíce nerovných domácích distribucí bohatství na světě (Jordaan 2003: 175). Také demokracie v těchto zemích není často konsolidovaná a v mnoha případech se zde vyskytují nedemokratické praktiky. Demokracie v mnoha případech překrývá společnost s hlubokými sociálními rozpory z hlediska etnického původu nebo sociálních tříd, zdá se tedy být horší kvality než v tradičních středních mocnostech, například v porušování lidských práv nebo v nadvládě jedné strany (Jordaan 2003: 171).

Jak už bylo zmíněno, rostoucí střední mocnosti disponují svým semiperiferním postavením ve srovnání s ústřední pozicí tradičních středních mocností v globální ekonomice a také upřednostňují větší reformu globálních ekonomických pravidel a struktur (Jordaan 2003: 176). Rostoucí střední

mocnosti převzaly své role střední mocnosti z velké části po studené válce (Jordaan 2003: 177). Rostoucí střední mocnosti působí jako zprostředkovatelé mezi regionálními zájmy slabších států vyskytující se v jejich geografické blízkosti a celosystémovými hegemonickými nároky, z tohoto důvodu zaujímají rostoucí střední mocnosti vedoucí pozice v mezinárodních organizacích vedených globálním Jihem. Mocnosti se snaží vybudovat si identitu vzdálenější od regionů, které jim poskytují relativní mezinárodní viditelnost a vliv. Například Turecko se snaží dosáhnout určitého odstupu od některých svých islámských sousedů, čelit západnímu orientalismu, aby umožnila větší spojení s EU (Evropská unie) (Jordaan 2003: 178).

Podle Harta a Bruce mají rostoucí střední mocnosti relativně vysokou ekonomiku, vojenské a politicko-mocenské zdroje, přijatelnou míru vnitřní soudržnosti a určitou schopnost přispívat k vytváření revidovaného mezinárodního řádu. Mocnosti usilují také o vlivnější roli v globálních záležitostech a staly se klíčovými aktéry v mezinárodních a regionálních organizacích. Rostoucí střední mocnosti využívají svého vlivu ke zpochybňování legitimacy uspořádání světového systému po druhé světové válce. Místo toho vytvářejí snahy o multipolární koncepcí. Například Indie, přestože prohloubila bilaterální ekonomické vztahy se Spojenými státy, tak byla v některých případech také hlasem opozice. Indie kritizovala ekonomický systém, který považovala za vytlačování rozvojové agendy a otevřeně vyzvala k návratu ke spravedlivějšímu politickému uspořádání. Také vztahy mezi rostoucími středními mocnostmi se prohloubily, a to jak bilaterálně tak v rámci mezinárodních a regionálních uskupení (Hart – Bruce: 65–67).

2 Historický vývoj JAR

2.1 Vznik Jihoafrické unie

Jih afrického kontinentu vždy představoval významný geopolitický prostor, jehož ovládnutí přinášelo zřejmý profit. Přístavy v Kapském Městě, Durbanu a Port Elisabeth byly stěžejními opěrnými body směrem do nitra jihu Afriky, z kterých pak vedly cesty dále na sever (viz Příloha č. 3). Význam přístavů a vnitrozemských tras náhle vzrostl poté, co se ukázalo, že jih Afriky je nesmírně bohatý na přírodní bohatství, a že díky nim má příchozím kolonizátorům co nabídnout (Piknerová 2014: 124).

Kolonizátoři, zpočátku Portugalci, poté Holanďané a Němci, zde vybudovali vlastní farmy, které se následně rozrostly z Kapského poloostrova na sever a východ v podobě nově vybudované kolonie (viz Příloha č. 2). V průběhu let přijížděli další osadníci, kteří se brzy asimilovali a přestali používat svůj mateřský jazyk. Jejich dorozumívací řečí se stala afrikánština, která vznikla z holandštiny, dalších evropských i černošských jazyků a malajštiny. Afrikánština se stala v Kapsku mateřským jazykem nejen obyvatel nizozemského původu, jimž se zde říkalo Búrové, ale i otroků a míšenců (Zimák 2003: 15–16).

Britové se rozhodli zajistit si námořní cestu ke své nejdůležitější kolonii Indii obsazením Kapska (Zimák 2003: 19). Británie následně usilovala o rozšíření svého vlivu napříč regionem, a to pomocí ovládnutí klíčových přístavů. Jejich prostřednictvím měla být upevněna pozice britských kolonizátorů, kteří měli mít zjednodušený přístup do této části světa. Během 19. století Búrové a Britové mezi sebou soupeřili o rozšíření vlivu v regionu. Výsledkem mocenského střetu mezi nimi byly anglo-búrské války, po jejichž konci následovalo vytvoření Jihoafrické unie. Přestože byla součástí britského impéria, tak vzhledem k mezinárodněpolitické situaci mohla jednat značně nezávisle (Piknerová 2014: 124–125).

Jihoafrická unie měla po získání částečné samosprávy v roce 1910 mnoho imperiálních aspirací. Následně byly vytvořeny klíčové struktury ekonomické moci, nejvýrazněji vytvořením SACU (Jihoafrická celní unie) a zřízení

Jihoafrické unie jako nejvýznamnějšího místa finančního kapitálu v regionu (Alden – le Pere 2009: 150). Hlavním účelem SACU, jejímiž členy se staly Jihoafrická unie, Botswana, Lesotho a Svazijsko, bylo hospodářsky sjednotit jihoafrický prostor a garantovat především ekonomikám malých přidružených protektorátů určitou míru nezávislosti. Zároveň však SACU představovala stěžejní nástroj pro rozšiřování ekonomické závislosti na Jihoafrické unii v těchto zemích (Piknerová 2014: 128).

V prvních volbách v roce 1910 zvítězila politická strana SAP (Jihoafrická strana). Vůči nebělošskému obyvatelstvu byla její politika rasovou diskriminací. Rok po nástupu vlády vyšly zákony, které tuto segregaci posilovaly (Zimák 2003: 33). Segregační politika a pokusy klasifikovat jihoafrickou populaci však byly patrné již od raných kořenů kolonialismu v jižní Africe, kam se nyní řadí Angola, Botswana, Lesotho, Malawi, Mosambik, Namibie, Svazijsko, Zambie, Zimbabwe a JAR (Marks 2024) (viz Příloha č. 3). V období mezi koncem anglo-búrské války v roce 1902 a 30. léty 20. století se objevila a byla implementována ideologie segregace (Henrard 2003: 37). Rasistické zákony podnítily vznik první jihoafrické černošské organizace, která roku 1923 přijala název ANC (Africký národní kongres). Kongres chtěl sjednotit všechny černošské kmeny Unie v jeden národ, pečovat o hospodářský vzestup černochoů a ústavními prostředky prosazovat jejich zastoupení v parlamentě a odstranění diskriminačních zákonů (Zimák 2003: 35).

Následně v roce 1931, po přijetí Westmisterského statutu, se z Jihoafrické unie stala jedna ze čtyř nezávislých afrických států, společně s Egyptem, Etiopií a Libérií. Z tohoto důvodu mohla začít sledovat své vlastní zahraničně-politické priority, ke kterým patřilo mimo jiné hledání mezinárodních ekonomických partnerů, s nimiž by mohla země obchodovat. Jihoafrická unie také výrazně těžila z výhodné polohy a faktu, že již v koloniálních dobách byly na jejím území vybudovány železniční trasy, díky kterým země disponuje nejhustší železniční sítí v celé Africe. To ji předurčilo k tomu, aby sehrávala klíčovou roli v regionální tranzitní dopravě, jejíž využívání je pro sousední země zcela zásadní (Piknerová 2014: 124–128).

2.2 Období apartheidu 1948–1994

Apartheid začal po volebním vítězství NP (Národní strana) v roce 1948, která tento koncept a program použila jako ohnisko své volební kampaně. Apartheid je charakterizován svou ústřední politikou, která byla zaměřena na zajištění hegemonie bílých rozdělením nebělošské populace podle rasových a etnických linií. V důsledku toho byla odpovídající etnická většina rozdělena na menší skupiny, které by mohly představovat hrozbu pro bílou populaci. Celý klasifikační proces byl právně uložen a připsán konkrétně na základě zákona o registraci obyvatelstva z roku 1950, který rozlišoval čtyři hlavní rasové kategorie, tedy bílé, černé/africké, barevné a indické/asijské. Z důvodu zabránění vzniku jednotného hnutí odporu, vytvořila vláda apartheidu záměrně přechodnou pozici pro barevné a Indy (Henrard 2003: 37–38).

V době apartheidu byla role Jihoafrické unie synonymem pro použití tvrdé moci k přinucení sousedních států v jižní Africe, aby byla zachována její národní bezpečnost. Unie byla skutečně schopna přinutit, omezit a odradit sousední země, protože byla díky svým ekonomickým a vojenským schopnostem přední mocností v jižní Africe (Geldenhuis 2008: 1–2). Jihoafrická unie se v návaznosti na to pokusila destabilizovat řadu zemí v jižní Africe, lze uvést například invazi do Angoly v 70. letech (Saunders 2014: 224). Mezinárodní společenství považovalo v tomto období Jihoafrickou unii za vydědence a její zahraniční politika byla nazvána „diplomacie izolace“ (Geldenhuis 2008: 2).

Využitím ekonomické síly v kombinaci s vojenskou převahou dokázala Jihoafrická unie utvářet mezinárodní vztahy do vztahů závislosti. Ačkoliv se skutečná podoba zahraniční politiky Jihoafrické unie v jižní Africe měnila v závislosti na měnících se politických okolnostech, její primární cíl zůstal konzistentní, tedy učinit nezávislé státy ekonomicky závislé na Jihoafrické unii. Ekonomicky závislé státy na Jihoafrické unii by byly nuceny zmírnit svou politiku proti apartheidu. Z tohoto důvodu vznikla iniciativa CONSAS (Konstalace jihoafrických států), kterou bývalý premiér Jihoafrické unie Pieter Botha navrhl v roce 1979. Tento plán měl zahrnovat sousední státy Jihoafrické

unie, nicméně žádný z jihoafrických států nebyl ochoten se k této iniciativě připojit (Gibb 1987: 399–400).

Stabilní ekonomická situace JAR pramenila z obrovského nerostného bohatství, relativně vyspělého průmyslu, rozvinuté infrastruktury, ale především měla značnou podporu od západních aktérů (Piknerová 2014: 125). Mezinárodní vztahy byly po druhé světové válce poznamenány rozvojem nového hegemonického globálního řádu vedeného Spojenými státy, zejména ve vztahu k trhu a podpoře rozvoje (Breakfast – Koza 2021: 168). Spojené státy a další západní státy sice režim apartheidu oficiálně kritizovaly za nedodržování lidských práv, nicméně jej po nějaký čas tiše tolerovaly a fakticky s ním kooperovaly, jelikož významným rysem jihoafrického režimu byl silný antikomunismus (Piknerová 2014: 126). Pokud se zaměřím na ANC, tak jeho diplomacie byla ve své orientaci převážně antikoloniální a protizápadní, kvůli jeho vazbám na Sovětský svaz, který mu poskytoval prostředky k vedení ozbrojeného boje. ANC mělo odpor k zemím Západu, které odmítaly podniknout významné kroky proti vládě apartheidu, ale jak se ANC na počátku 90. let po studené válce přibližoval k moci, snažil se budovat vazby i se západními zeměmi (Saunders 2014: 224).

Ochota Západu nevystupovat proti režimu nejen prodlužovala jeho trvání, ale také napomáhala k upevnování regionálního postavení Jihoafrické unie. Historicky koloniální éra ovlivnila vznik formy kapitalismu v jižní Africe, který produkoval vysokou úroveň strukturální integrace mezi Jihoafrickou unií a regionální ekonomikou (Gibb 1998: 290). Jihoafrická unie ve srovnání s jinými státy v regionu disponovala diverzifikovaným hospodářstvím, což jí poskytovalo velký prostor v rámci světového obchodu. Zatímco nově dekolonizované státy byly zpravidla závislé na exportu jedné či několika málo komodit, Jihoafrická unie mohla světovému trhu nabídnout mnohem diverzifikovanější segment surovin (Piknerová 2014: 127). Potenciál Jihoafrické unie pro regionální spolupráci a politické důsledky apartheidu znemožnily vytvoření regionální komunity, která by zahrnovala ostatní státy v regionu (Gibb 1998: 292).

V roce 1961 se z Jihoafrické unie stala republika a její jméno se změnilo na Jihoafrickou republiku (viz Příloha č. 4). Na počátku 70. let se JAR zapojila do takzvané vnější politiky zaměřené na rozvoj přátelských vztahů s klíčovými africkými zeměmi, ale to skončilo invazí JAR do Angoly v roce 1975, aby zabránila nástupu marxistické vlády k moci (Saunders 2014: 223–224). Od roku 1975 byla Angola hlavním ohniskem studené války, do které se různými způsoby zapojily Spojené státy, Sovětský svaz, Kuba a JAR. Jihoafrické intervence v Angole probíhaly v letech 1975 až 1988 (Saunders 2011: 104).

OSN přispěla ke globálnímu boji proti apartheidu tím, že upozornila mezinárodní společenství na nelidskost tohoto režimu, legitimizovala lidový odpor a podporovala akce proti apartheidu ze strany ostatních organizací. Rada bezpečnosti přijala rezoluci 181 vyzývající všechny státy, aby zastavily prodej a dodávky zbraní, střeliva a vojenských vozidel do JAR v roce 1963. V témže roce Valné shromáždění v rezoluci 1899 o otázce Namibie vyzvalo všechny státy, aby se zdržely dodávek ropy do JAR. Tento akt byla první snaha OSN uzákonit účinné ropné sankce proti apartheidu (United Nations 2024).

Od poloviny 70. let se tlak na režim v JAR začal zvyšovat a to v důsledku regionálních a vnitrostátních změn. Regionální příčiny byly úzce navázány na proces dekolonizace, který v oblasti jižní Afriky nastal v polovině 70. let v souvislosti se změnami v Mosambiku a Angole. Následně sousední státy začaly aktivněji vystupovat proti režimu apartheidu. Z tohoto důvodu byla založena platforma Frontové státy, kdy jejich cílem bylo vytvořit regionální tlak, který vedl k destabilizaci a zhroucení jihoafrického režimu (Piknerová 2014: 126). Frontové státy se poté transformovaly do nové organizace SADCC (Jihoafrická koordinační konference pro rozvoj). Cílem této organizace bylo mimo jiné napomoci ke snížení ekonomické závislosti členských států na ekonomice JAR (Piknerová 2014: 127). 80. léta byla následně svědkem oživení mezinárodního regionalismu s vytvořením nebo prohloubením existujících obchodních bloků v Severní Americe, západní Evropě, Latinské Americe, Africe a Asii (Gibb 1998: 294).

Jihoafrická vláda se také od 40. do 90. let zabývala výzkumem a vývojem zbraní hromadného ničení. V roce 1989 však její rozhodnutí ukončit jaderný program učinilo JAR jedinou zemí, která dosáhla schopnosti vyvinout jaderné zbraně a dobrovolně se jich vzdala. Mnoho dalších států, jako je například Jižní Korea, Tchaj-wan, Argentina a Brazílie, opustilo své jaderné programy dříve, než vyvinuly zbrojní schopnosti. JAR se však vzdala svého 20 až 30 let starého programu jaderných zbraní (Koblentz 2001).

2.3 Prezidentství Nelsona Mandely (1994–1999)

V roce 1994 proběhly první všerasové volby v dějinách země, které představovaly zásadní přelom ve vnitřní politice, čímž byla následně ovlivněna i zahraniční politika JAR. Klíčovou zásluhu na této transformaci měl nově zvolený prezident Nelson Mandela, který v roce 1993 vyjádřil své přání, aby se JAR více zapojila do aktivit zaměřených na internacionalizaci mezinárodních norem a rozšiřování demokracie (Piknerová 2014: 128).

Po své demokratizaci JAR rychle zaujala velmi odlišnou pozici v mezinárodním prostředí než během apartheidu. Zatímco režim apartheidu byl násilný a JAR mezinárodně izolovaná, po pádu režimu apartheidu se JAR začala prezentovat jako mírotvorce, multilateralista a mluvčí Afriky a rozvojového světa (Jordaan 2010: 82). Nepřátelství ustoupilo přátelství a izolaci nahradila integrace. Realistické myšlení bývalého režimu v JAR založené na imperativch přežití v nepřátelském světě bylo nahrazeno liberálním idealistickým přístupem, v němž demokratická JAR mohla prosazovat v zahraniční politice reformní program založený na svých vnitřních hodnotách a zkušenostech (Geldenuys 2008: 2).

Během několika měsíců poté, co Nelson Mandela složil přísahu jako prezident JAR, se země stala členem jak OAU (Organizace africké jednoty), tak i hlavního regionálního orgánu v jižní Africe, SADC (Jihoafrické rozvojové společenství), jejímž předchůdcem bylo SADCC (Saunders 2014: 225). Mandelův přístup k OAU a SADC byl od počátku veden liberálními a neoliberálními principy. Zaměřoval se na podporu reformu a dodržování zásad řádné správy věcí veřejných, demokracie, lidských práv a ekonomické stability.

Od roku 1994 byly do národní politiky vloženy neoliberální postupy, které stavěly na souhlasu ANC. Například ústava z roku 1996 odráží toto sladění v řadě oblastí, které zahrnují například sdílené představy o vlastnictví majetku jako základního prvku hospodářského systému volného trhu. Mandelův přístup byl dále ovlivněn finančními požadavky vyplývajícími z přechodu režimu a mezinárodního očekávání spojené s postavením Mandely jako ikony lidských práv (Breakfast – Koza 2021: 170).

Washingtonský konsensus, sponzorovaný Spojenými státy a prosazovaný brettonwoodskými institucemi, konkrétně Světovou bankou a MMF (Mezinárodní měnový fond), byl globálně dominujícím paradigmatem rozvoje. V době opětovného vstupu JAR na mezinárodní scénu musela většina afrických zemí podepsat Washingtonský konsensus jako jediný způsob, jak získat přístup k životně důležitému oddlužení a přístupu na trh (Breakfast – Koza 2021: 165).

Příklady zahraničně-politického chování, které upevnilo důvěryhodnost JAR jako obhájce multilateralismu a etických cílů v mezinárodních vztazích, se projeví již na počátku 90. let. JAR se zřekla vlastního jaderného programu a prohlásila se za denuklearizovaný stát a následně se zapojila do mezinárodních organizací zaměřených na kontrolu obchodu s jaderným materiálem. Tím, že vyměnila svůj status menší jaderné velmoci za status prvního denuklearizovaného státu, získala významný morální vliv v rámci mezinárodních institucí usilujících o podporu nešíření a odzbrojení jaderných zbraní (Flemes 2009: 143). V roce 1996 byl pro úspěch JAR stěžejní podpis *Pelindaba Treaty* vyhlášující Afriku za bezjadernou zónu (Piknerová 2014: 128).

JAR byla také jednou z prvních zemí, které ustanovily jednostranný zákaz nášlapných min. V tomto směru JAR výrazně kooperovala s Kanadou a Novým Zélandem. Republika šla v tomto směru ostatním zemím SADC vzorem a nabádala je k tomu, aby se k Ottawské konvenci připojily (Piknerová 2014: 128). Skrze tyto opatření se JAR snažila zlepšit si svou image v očích zahraničních vlád a stát se zemí, jejíž politická rozhodnutí jsou hodna následování (Piknerová 2014: 130).

Ekonomika JAR nadále rostla, což vedlo k tomu, že se JAR stala nejdůležitějším členem SADC a vedoucím členem OAU. Ačkoliv Mandelovo inspirativní vedení dalo zemi skvělé morální postavení a významnou roli na světové scéně, ostatní země jižní Afriky zůstaly znepokojeny drtivou ekonomickou dominancí JAR v regionu. Tyto země byly podezřívavé vůči záměrům JAR, protože nemohly okamžitě zapomenout na její agresi v době režimu apartheidu. Proto byla regionální role, kterou mohla nová vláda v JAR po roce 1994 zastávat, omezená a JAR byla opatrná v prosazování své moci jako regionální mocnosti (Saunders 2014: 225).

Nelson Mandela se pokoušel zprostředkovat mnoho významných mezinárodních konfliktů, například působil v palestinském konfliktu, v Lockerbie, v konfliktu v Severním Irsku nebo ve válce v tehdejší Zairu, nyní DRK (Jordaan 2003: 175). Mandelova administrativa používala donucovací prostředky jen příležitostně, jako když JAR v roce 1998 vojensky intervenovala v Lesothu při operaci Boleas. Bez ohledu na skutečnost, že invaze byla součástí operace SADC, tak byla široce kritizována jako nepřiměřená, a proto zásah v Lesothu dále omezil regionální přijetí jihoafrického vedení (Flemes 2009: 149).

Na přístupu k východotimorské otázce, která zaměstnávala mezinárodní společenství přibližně od 90. let, lze názorně demonstrovat nejednoznačnost jihoafrické zahraniční politiky. Prakticky všechny mezinárodní organizace a jednotlivé státy světa se musely vyjádřit, zda stojí na straně Indonésie nebo souhlasí s nezávislostí Východního Timoru (Piknerová 2014: 132) JAR měla úzké vztahy s Indonésií v Suhartově éře, což bylo v rozporu se závazkem JAR prosazovat lidská práva v zahraničí. Nejen, že Suhartova vláda měla daleko k demokracii, ale Indonésie byla také zjevně vinna z hrubého porušování lidských práv v okupovaném Východním Timoru. V Indonésii Mandela prohlásil, že bez váhání poskytne této zemi zbraně pro vnější obranu pravděpodobně s vědomím, že zbraně by bylo možné použít k pokračujícímu násilnému potlačování lidu ve Východním Timoru (Geldenuys 2008: 19). Mandela také během návštěvy Číny v roce 1999 odmítl komentovat špatné výsledky Pekingu v oblasti lidských práv, aby neohrozil jejich rozvíjející se

bilaterální vztahy. JAR dále v 1. polovině 90. let vyvážela zbraně do Saúdské Arábie, Indonésie, Sýrie, DRK, Angoly, Rwandy a Alžírsko (Geldenuys 2008: 19). Podobně ukončení spolupráce s Tchaj-wanem bylo projevem jihoafrického pragmatismu vůči Číně, neboť do poloviny 90. let Tchaj-wan představoval klíčového spojence JAR (Piknerová 2014 131).

Z uvedených sporných momentů v zahraniční politice JAR je patrné, že její snaha chovat se jako regionální mocnost, která je hodna následování nebyla vždy jednoznačná a od počátku se střetávala s politickým pragmatismem. Po pádu apartheidu tak chtěla JAR dát najevo, že je připravena navazovat politické vztahy i se státy, bez ohledu na jejich politické směřování, které do té doby setrvaly na okraji jejího zájmu (Piknerová 2014: 131).

2.4 Prezidentství Thaboba Mbekiho (1999–2008)

Mbeki se stal prezidentem JAR v roce 1999, kdy od této doby prosazoval vysoce ambiciózní africkou agendu, která zahrnovala přeměnu OAJ na aktivnější AU (Africká unie) a zavedení řady nových kontinentálních opatření ke zlepšení správy na kontinentu. Mezi ně patřil například APRM (Africký mechanismus vzájemného hodnocení), což byl vzájemně dohodnutý nástroj sebemonitorování, ke kterému členské státy AU dobrovolně přistoupily. Dále Mbeki ustanovil, již zmíněný, NEPAD. Ačkoliv chtěl prezident omezit roli západních mocností v Africe, viděl NEPAD jako prostředek k přilákání nových finančních prostředků, které by pomohly rozvoji Afriky jako celku (Saunders 2014: 227). Na konci jeho prvního funkčního období ve funkci prezidenta v roce 2003 NEPAD a APRM byly ustanoveny jako instituce a procesy AU. Prostřednictvím NEPAD a APRM se JAR snažila propojit demokratickou správu věcí veřejných, demokracii a lidská práva s přímými zahraničními investicemi v souladu s politikami západních zemí. Mbeki lobbboval v západních zemích a provedl změny rámců NEPAD a APRM, aby zajistil, že budou v souladu s globálním hegemonickým řádem Spojených států. Při prosazování neoliberálně sladěného vládnutí a hospodářské politiky narazila JAR na odpor, protože nedokázala

přesvědčit většinu států, že globální hegemonický řád Spojených států je také v jejich zájmu (Breakfast – Koza 2021: 170–172).

Prezident hrál také hlavní roli při vytvoření Panafrického parlamentu, který poté získal sídlo v JAR a při navrhování Rady pro mír a bezpečnost AU jako klíčové součásti nové kontinentální africké bezpečnostní a institucionální struktury (Saunders 2014: 227). Role JAR jako tvůrce agendy a norem je zřejmá také v Kimberlejském procesu, kterým JAR v roce 2000 iniciovala řadu mezivládních jednání o nezákonném obchodu s takzvanými „krvavými diamanty“. Výsledkem jednání bylo v roce 2002 přijetí Interlakenské deklarace, kterou podepsalo 40 států a další je následovaly (Geldenhuys 2008: 14). Avšak nejnáročnějším problémem v Mbekiho prezidentství bylo Zimbabwe. Mbeki důrazně hájil suverénní právo Zimbabwe řešit si své vlastní problémy bez cizího tlaku a diktátu. V důsledku toho se Mbeki postavil proti pozastavení členství Zimbabwe z Commonwealthu v roce 2002. U jihoafrického vůdce převážily úvahy o africké solidaritě a státní suverenitě nad jeho často uváděným závazkem k demokratické správě věcí veřejných (Geldenhuys 2008: 19–20).

Za velmi problematické jednání prezidenta Mbekiho lze označit schůzku z roku 2005 mezi představiteli JAR a KLR (Korejská lidově demokratická republika), jejímž výsledkem bylo prohlášení, že JAR věří v navázání pevnějších vazeb a posílení vzájemné spolupráce i přes nedodržování lidských práv a demokracie v KLR. Představitelé ANC rovněž vyjádřili své díky KLR za její podporu, které se jim dostávalo v době studené války, kdy působili v ilegalitě (Piknerová 2014: 132).

Prezident Mbeki sehrál také důležitou roli ve světové politice při prosazování reformy institucí globálního vládnutí. Mbeki na konferenci NAM (Hnutí nezúčastněných zemí) v září 2006 v Havaně ve své funkci předsedy skupiny G77 (Volná koalice rozvojových zemí), upozornil na to, že země globálního Jihu potřebují bojovat proti chudobě, nedostatečnému rozvoji, nespravedlivému obchodu a politickému, sociálnímu, ekonomickému vyloučení a marginalizaci. Následné posílení spolupráce jih-jih pomohlo vytvořit silnější hlas rozvojových zemí na multilaterálních fórech (Flemes 2009: 141). V návaznosti

na to se objevila četná vyjádření mezinárodní podpory, zejména ze strany západních států k tomu, aby JAR převzala vůdčí roli v Africe. Představitelé EU, kteří v roce 2007 vstoupili do strategického partnerství s JAR, považovali JAR za vůdčí zemi a mírového zprostředkovatele v regionu (Geldenhuys 2008: 5).

2.5 Prezidentství Jacoba Zumy (2009–2018)

Když Mbeki odstoupil z funkce prezidenta JAR, nahradil ho Kgalema Motlanthe, který je do jisté míry považován za dočasného prezidenta. Administrativa prezidenta Motlanthe měla omezený čas na promítnutí zásadních politických změn na domácí či mezinárodní úrovni. Právě v tomto kontextu po volbách v JAR byl v roce 2009 Jacob Zuma zvolen prezidentem země (Langa – Shai 2020: 66).

Jacob Zuma znatelně usiloval o odlišnou orientaci v zapojení organizací SADC a AU, kde se vzdaloval normativním a transformačním myšlenkám Mandely a Mbekiho. Jeho přístup k těmto organizacím byl vnímán jako pragmatický a řízený konsensem. Na rozdíl od roku 1994 se národní a globální kontext změnil. Jelikož byl Mbeki považován za spojence Západu a jeho neúčinnost zvyšovala sociální nespokojenost v oblasti neoliberalních politik, které se týkaly zastavení oslabování jihoafrické ekonomiky a nezaměstnanosti, tak z tohoto důvodu Zuma účelně využil opozičního postavení společnosti ve svůj prospěch (Breakfast – Koza: 172). Prezident Zuma upřednostnil spolupráci jih-jih, multilateralismus a ekonomickou diplomacii (Langa – Shai 2020: 64).

Zuma zastával názor, že současná struktura globálního vládnutí je zastaralá a neschopná řešit výzvy současného světa, a proto ji chtěl přeměnit na moc založenou na pravidlech. Podobně zřízení institucí, které mají prosazovat zájmy globálního Jihu, naznačuje, že členové těchto institucí si uvědomili, že mezinárodní organizace silně ovlivněné Západem samy o sobě nemusí být dostatečně silné pro prosazování agendy globálního Jihu. Ústřední postavení Afriky v žádosti o reformu současného globálního vládnutí pramení ze skutečnosti, že cílem JAR je stát se stálým členem Rady bezpečnosti OSN (Langa – Shai 2020: 65). Nicméně ve dvou funkčních obdobích jako nestálý člen

Rady byl její výsledek hlasování hodně kritizován, protože jedním z důvodů bylo to, že JAR odmítla podpořit rezoluce namířené proti takzvaným „darebáckým státům“ (Saunders 2014: 231). Kritizován byl například postoj, který JAR zaujímal jako nestálý člen Rady bezpečnosti v období 2011 až 2012 vůči situaci v Libyi, kdy se JAR například postavila na stranu rebelů, s nimiž vstoupila ochotně do mezinárodní debaty (Piknerová 2014: 132).

Finanční krize v roce 2008, která vznikla ve Spojených státech, navíc vytvořila tlak na zastánce amerického ekonomického modelu. Myšlenka, že ekonomického růstu lze dosáhnout pouze prostřednictvím neoliberálních politik, jak je prosazuje hegemonie Spojených států, byla zpochybněna Čínou. Spolu s Brazílií, Indií a Ruskem formalizovala Čína svou spolupráci jako skupina BRIC. Zuma se na kontinentu zaměřil především na otázky bezpečnosti a obrany, na posílení bilaterálních vztahů s vybranými zeměmi, jako je Angola, Středoafriická republika a Rovníková Guinea, a na rozvoj regionální infrastruktury. Přestože pokračoval ve zprostředkovatelském úsilí v Zimbabwe a na Madagaskaru, nepřipojoval k řešení konfliktů podporu řádné správy věcí veřejných, demokracie nebo lidských práv (Breakfast – Koza: 173).

JAR za jeho vlády již nebyla reprezentantem dodržování amerického hegemonického globálního řádu na kontinentu. Vztahy JAR se SADC pokračovaly bez zjevného zintenzivnění nebo oslabení. Ve snaze odklonit se od neoliberální hegemonie Zuma upřednostňoval vztahy s ostatními centry moci v mezinárodním prostředí. Výrazně posílil bilaterální vztahy s Ruskem a Čínou. Jedním z úspěchů jeho administrativy bylo přijetí JAR do skupiny BRIC v roce 2010 (Breakfast – Koza 2021: 174). Přijetí JAR do tohoto uskupení fungovalo jako zdůvodnění deklarovaného závazku země ke spolupráci jih-jih. Vstup do BRIC, nyní už BRICS, také sloužilo, jako znamení závazku JAR k multilateralismu poskytující alternativní platformu k tradičním a Západem ovládaným mezinárodním organizacím, jako je například OSN (Langa – Shai 2020: 64).

Zuma dosáhl přijetí částečně tím, že představil JAR jako bránu do zbytku Afriky a jako zemi, která byla určitým způsobem přirozeným vůdcem Afriky se

schopností mluvit jménem kontinentu jako celku. Stát se členem BRICS zdůrazňovalo zvláštní postavení JAR na kontinentu, jelikož to byla i jediná africká země, která byla také členem G20. K tomu přispěl i vztah s Čínou, která se stala jedním z nejdůležitějších obchodních partnerů JAR. Nicméně tím podpořil napětí mezi JAR a dalšími africkými zeměmi, lze zmínit opět Angolu, které soupeří o čínskou pozornost a jsou kritičtější než JAR, pokud jde o čínské záměry v Africe (Saunders 2014: 230).

2.6 Prezidentství Cyrila Ramaphosy (od 2018)

Cyril Ramaphosa byl zvolen prezidentem JAR v roce 2018 (IISS 2021). Během jeho období ve funkci prezidenta došlo k intenzivnějšímu posunu směrem k ekonomické diplomacii, jelikož pandemie COVID-19 ponechala jeho administrativě jen malý prostor pro stanovení priorit zahraniční politiky. Rozsah hospodářské krize tedy donutil vládu zaměřit se primárně na domácí spíše než na mezinárodní problémy. Ekonomická diplomacie se poté stala prioritou zahraniční politiky JAR, podobně jako během prezidentství Jacoba Zumy. JAR totiž závisí z velké části na své ekonomické prosperitě a na její schopnosti získat přístup k obchodním a investičním příležitostem (Nganje 2021).

Zahraněční politika JAR se posunula, jak už bylo zmíněno výše, k silnému důrazu na ekonomickou diplomacii. Progresivní internacionalismus vytvořil základ pro postoj JAR k reformě OSN, globální spravedlnosti a ukončení dominance globálního Severu (van Wyk 2023). Výrazné napětí se objevilo mezi deklarovanými hodnotami a zjevným přístupem k hlasování v Radě bezpečnosti OSN. Příklad tohoto nejasného postoje se odehrál na začátku jejího třetího funkčního období po volební kontroverzi ve volbách v DRK v roce 2018. Ve svém prvním prohlášení Radě bezpečnosti OSN v roce 2019 JAR popsala volby jako první demokratické předání moci v historii země. Místo odsouzení voleb, jako to například učinily Spojené státy a Francie, JAR ocenila pokrok, kterého země dosáhla. JAR navíc nepodpořila tiskové prohlášení Rady bezpečnosti OSN, které kritizovalo kroky vlády DRK v období před volbami v této zemi. Také neschopnost vyjádřit se o krizi v Zimbabwe a v DRK budila dojem, že

Ramaphosa není ochoten porušit jihoafrickou tradici „tiché diplomacie“ (Nganje 2021).

2. 6. 1 Současnost (od 2020)

V roce 2020 se JAR ujala předsednictví AU. Na začátku jejího funkčního období byl kladen hlavní důraz zejména na posílení regionálních hospodářských společenství, jako je Panafrický parlament, NEPAD a APRM (Nganje 2021). Stejně jako u mnoha jiných, plány JAR pro AU zahrnovaly regulaci zbraní, vyšší finanční ohodnocení žen a prosazování rozvoje infrastruktury, nicméně tyto iniciativy byly z velké části přerušeny kvůli pandemii. Vedení a inkluzivní přístup prezidenta Cyrila Ramaphosy k řešení pandemie v Subsaharské Africe byly široce uznávány. JAR byla také chválena za to, že na mezinárodních fórech hájila sdílené obavy ostatních afrických zemí z pandemie (Louw-Vaudran 2020).

V současné době mezi Marokem a JAR panuje napjatá diplomatická situace. Tato neshoda byla pozorována při mnoha příležitostech, přičemž poslední z nich byla soutěž o předsednické místo v Radě OSN pro lidská práva. JAR uvedla, že výsledky a hodnocení Maroka v oblasti lidských práv jsou nedostatečné k tomu, aby se Maroko kvalifikovalo na předsednictví Rady. Také na konflikt o území Západní Sahary panují různé názory už více než 10 let. Tento konflikt je hlavní bod neshody mezi oběma stranami. Vládnoucí režim v JAR podporuje požadavky fronty *Polisario* na marocké Sahaře. JAR chce uspořádat referendum, které by určilo budoucnost tohoto regionu. Nicméně Maroko proti tomu protestuje a místo toho navrhuje udělení autonomie regionu pod jeho národní suverenitou (Laadam 2024).

Jak už bylo zmíněno, JAR byla nepříznivě ovlivněna mezinárodními ekonomickými dopady z pandemie, které byly následně umocněny i dopady ukrajinské krize (van Wyk 2023). Ruská invaze na Ukrajinu z roku 2022 má vážné důsledky pro celý svět, včetně Subsaharské Afriky, která se potýká se značnou potravinovou a energetickou nejistotou (van Nieuwkerk 2023). Mezi odborníky vyvstala i důležitá otázka, která zněla: Proč tolik afrických zemí neodsoudilo ruskou invazi a rozhodlo se zdržet hlasování během rezoluce

Valného shromáždění OSN z března 2022? Africké země takto činily, jelikož v historii považovaly podporu Sovětského svazu a později Ruska za alternativu k západnímu imperialismu a kapitalismu. Sovětský svaz byl také vlivný v několika osvobozeneckých válkách v jižní Africe, tedy v Angole, Mosambiku, Namibii, Zimbabwe a JAR (Moffat 2023).

Jihoafričtí představitelé nevidí válku na Ukrajině ve stejném světle jako jejich západní protějšky. JAR se odmítla připojit k západní koalici proti Rusku a zdržela se každé rezoluce týkající se Ukrajiny přijaté Valným shromážděním OSN. Jihoafrický prezident Cyril Ramaphosa řekl, že ačkoliv jeho země nemůže tolerovat použití síly a porušení mezinárodního práva, nezaujme nepřátelský postoj vůči Rusku (Chivvis – Usman – Geaghan-Breiner 2023). JAR je tedy vůči Rusku přátelštější než většina ostatních rozvíjejících se mocností, včetně Nigérie, Brazílie nebo Indonésie, které všechny invazi v OSN nějakým způsobem odsoudily (Chivvis – Usman – Geaghan-Breiner 2023).

Podezření vůči proruské zahraniční politice JAR vyvstalo poté, když velvyslanec Spojených států Reuben Brigety obvinil JAR z nakládání zbraní a munice na sankcionované ruské plavidlo kotvící v námořní základně Simon's Town poblíž Kapského Města v prosinci 2022 (Chivvis – Usman – Geaghan-Breiner 2023). Diplomatické nepokoje, které panovaly mezi Spojenými státy a JAR kvůli obvinění JAR z dodávek zbraní do Moskvy, již ustaly. JAR zahájila nezávislé vyšetřování a nenašla žádné důkazy o převodu zbraní. Začátkem roku 2023 JAR hostila ruského ministra zahraničí Sergeje Lavrova a zúčastnila se vojenských cvičení s Ruskem v rámci řady akcí, které se kryly s výročím invaze Ruska na Ukrajinu (Mathekga 2023). JAR hostila ruské a čínské námořnictvo, aby provedlo cvičení u jihoafrického východního pobřeží. Navzdory pozitivnímu vztahu k Rusku se JAR v poslední době pokusila změnit vnímání, že se ve válce postavila na ruskou stranu. V červnu 2023 vedla JAR africkou mírovou delegaci sedmi zemí na Ukrajinu a do Ruska (Chivvis – Usman – Geaghan-Breiner 2023). Přestože tato cesta byla neúspěšná, znamenalo to poprvé, kdy afričtí vůdci navrhli mírovou misi mimo svůj kontinent (Chivvis – Usman – Geaghan-Breiner 2023).

JAR odmítá jednat v souladu se Spojenými státy v otázce Číny a pravděpodobně bude odolávat tlaku, aby tak učinila. Ekonomické vazby JAR na Čínu a Spojené státy ji rovněž odrazují od výběru strany. JAR obchoduje ze všech zemí nejvíce s Čínou. Obchod s Čínou tvoří zhruba 24 % jejího celkového obchodu se zbožím (Chivvis – Usman – Geaghan-Breiner 2023). Nicméně JAR také posílá značné množství svého exportu, přibližně 11 %, do Spojených států, prostřednictvím AGOA (Zákon o africkém růstu a příležitostech) (Chivvis – Usman – Geaghan-Breiner 2023). JAR také shání americké i čínské investice pro své rozvojové potřeby. Ramaphosa je velice opatrný, aby si neznepřátelil Čínu nebo Spojené státy, protože obě mocnosti nabízejí hmatatelné ekonomické výhody (Chivvis – Usman – Geaghan-Breiner 2023).

JAR nadále vyzývá země k přístupu mezinárodního společenství, které porušují mezinárodní právo s odkazem na reakce týkající se pokračující izraelské okupace Palestiny (Mbanyele – Moffat 2022). Rozhodnutí JAR předložit Izrael Mezinárodnímu soudnímu dvoru kvůli obvinění z genocidy vyvolalo polarizované globální reakce, nicméně JAR tímto demonstruje svůj zásadový a jasný postoj. Podpora JAR pro palestinskou věc je hluboce zakořeněna v její demokratické zahraniční politice. Historie apartheidu JAR je do značné míry vnímána jako analogie k izraelsko-palestinskému konfliktu v souvislosti s vlastním bojem proti útlaku, okupaci a násilí (Gopaldas – Singh 2024).

Uprostřed rostoucích geopolitických změn se JAR snaží zaujmout vedoucí pozici globálního Jihu. Její rozhodnutí vyvolalo širokou podporu mezi globálními jižními zeměmi, čímž se zvýšil tlak na příměří. Například Indonésie vyzývá Izrael k ukončení nezákonné okupace Palestiny u Mezinárodního soudního dvora v jiném případě, než je ten, který zahájila JAR. Stejně tak Chile a Mexiko hodlají předat Izrael Mezinárodnímu soudnímu dvoru za údajné válečné zločiny. JAR do značné míry leží mimo spleť mozaiku geopolitických a bezpečnostních zájmů, které sužují Blízký východ. To znamená, že JAR není zatížena bezprostředními obavami oproti mocnostem na regionální a globální úrovni, které mají své vlastní zájmy na výsledek konfliktu (Gopaldas – Singh 2024).

Zahranichně-politická pozice JAR v přístupech solidarity, neangažovanosti a progresivního internacionalismu se nepromítla do materiálních zahraničně-politických výhod, jako je zvýšení přímých zahraničních investic, které předpokládal Ramaphosa v rámci ekonomické diplomacie (van Wyk 2023). Přesto se prezident snaží posilovat postavení a roli země jako globálního a morálního vůdce. Učinil tak v prostředí, ve kterém probíhají geopolitické změny v rovnováze sil mezi největšími zeměmi světa. Schopnost Ramaphosy a jeho administrativy prosazovat zájmy JAR globálně se však kvůli rostoucímu napětí v mezinárodním prostředí stala mnohem složitější (van Nieuwkerk 2023).

3 Účast JAR v multilaterálních organizacích

3.1 JAR a mezinárodní organizace

3.1.1 BRICS

BRICS je skupina rozvíjejících se trhů a rozvojových zemí JAR, Brazílie, Ruska, Indie a Číny. V roce 2009 se konal první summit zemí BRIC v Rusku. JAR se připojila v roce 2010 k této skupině a tím vytvořila BRICS (BRICS 2023). Představitelé BRICS se zavázali podporovat spolupráci a dialog mezi jejich zeměmi transparentním, otevřeným a proaktivním způsobem. Ve společném prohlášení se uvádí, že spolupráce mezi zeměmi bude sloužit společným zájmům rozvojových zemí i rozvíjejících se tržních ekonomik. BRICS tedy mimo jiné hájí zájmy širšího globálního Jihu. Kromě ekonomických výhod se v prohlášení uvádí, že spolupráce a dialog mezi zeměmi BRICS také pomohou vybudovat svět s harmonií, mírem a sdílenou prosperitou (The Economic Times 2024).

Hlavním cílem JAR v BRICS je posílit zejména její budoucí růst a rozvoj prostřednictvím svého členství a posílit vztahy uvnitř této skupiny. Mimo jiné je důležité rozvíjet vzájemně výhodnou spolupráci napříč třemi pilíři, které zahrnují spolupráci politickou a bezpečnostní, hospodářskou a finanční a kulturní a spolupráci mezi lidmi. JAR klade velký důraz na konkrétní spolupráci prostřednictvím partnerství v BRICS, která přímo i nepřímo přispívá ke zlepšení priorit pro svou zemi, Afriku a potažmo i celého světa. Členství v BRICS JAR pomáhá k řešení problémů nezaměstnanosti, chudoby a nerovnosti prostřednictvím obchodu v rámci cestovního ruchu, budování kapacit, investic, dovedností a transferů technologií (BRICS 2023). Na summit, který se uskutečnil minulý rok v JAR, se bude vzpomínat především jako na oznámení prezidenta Ramaphosy o rozšíření členství v BRICS. Jedná se o významný krok, který otestuje diplomatické schopnosti JAR, jelikož bude muset v nově rozšířeném BRICS spolupracovat s novými partnery (Vandome 2023).

I přes tyto ekonomické výhody a působivému potenciálu zúčastněných ekonomik zůstává BRICS pro JAR především fórem pro její geopolitické

ambice. JAR nahlíží na skupinu jako na prostředek pro kolektivní lobbování za spravedlivější mezinárodní ekonomický systém a na prosazování potřeb a zájmů globálního Jihu. Je však těžké přesně určit výhody, které nashromáždilo členství v BRICS. Přestože obchod mezi členy za posledních 20 let vzrostl, tak tento fakt lze do značné míry přičíst spíše jejich rychlému hospodářskému růstu, zejména Číny, než jakémukoli specifickému mechanismu BRICS (Vandome 2023). V důsledku západních ekonomických sankcí vůči Rusku kvůli válce na Ukrajině se ruská závislost na obchodu v rámci BRICS značně zvýšila (Vandome 2023).

3.1.2 G20

JAR je stálým členem skupiny G20 od jejího založení v roce 1999 po asijské finanční krizi. Skupina G20 byla založena s cílem zvýšit mnohostrannou spolupráci při obnově globální ekonomiky, přinést stabilitu globálního finančního systému, posílit globální hospodářskou správu a podpořit dlouhodobě udržitelný rozvoj (South African Government 2024). Skupina G20 byla výslovně založena na nekonstitučním základě a je prezentována jako partnerství mezi jednotlivými rozvinutými a rozvíjejícími se ekonomikami. Pokud jde o vlastní potenciální přínosy, členství v G20 poskytuje JAR v Africe mezinárodní prestiž, potenciální diplomatický vliv a různé ekonomické výhody. JAR zde potřebuje prosazovat své přímé hospodářské zájmy v oblasti nerostných surovin v rámci skupiny G20 (Boulle 2011: 136–138).

Během globální krize z pandemie vytvořila JAR jako jediný africký člen skupiny G20 ve spolupráci s Africkou rozvojovou bankou platformu pro konzultace s ostatními africkými státy s cílem koordinovat postoje k řešení krize. JAR, která v té době předsedala AU a zároveň byla členem skupiny G20, svolala zasedání předsednictva AU, aby projednala a předložila na zasedání skupiny G20 africké obavy a návrhy. Jak už bylo řečeno, JAR je mnohými vnějšími aktéry často považována za zástupce kontinentu, tedy kdykoliv to bylo možné, zasazovala se JAR o africké záležitosti, ale v první řadě hájila své vlastní zájmy (Sidiropoulos 2023).

AU se stala stálým členem skupiny G20, což bylo všeobecně uvítáno, neboť kontinent tak získal důležitý hlas v klíčových globálních otázkách. Stálými členy skupiny G20 jsou nyní JAR, Austrálie, Argentina, Brazílie, Mexiko, Kanada, Čína, Francie a další státy (Munyati 2023).

Ve skupině G20 lze dosáhnout konsensu mezi systémově důležitými zeměmi ohledně klíčových globálních výzev, ale nevýhodou je, že může vědomě či nevědomě ignorovat potenciální důsledky svých rozhodnutí pro nejzranitelnější ekonomiky některých zemí. Dosažení udržitelného rozvoje je pro všechny africké státy existenční nutností, ale je nepravděpodobné, že by většina těchto zemí do roku 2030 splnila cíle udržitelného rozvoje. A právě zde se skupina G20 jako jedno z hlavních světových fór pro globální správu ekonomických záležitostí stává pro kontinent a vlastně celý globální Jih klíčovým. Plnohodnotná účast AU ve skupině G20 pravděpodobně zvýší legitimitu této skupiny a zároveň poskytne platformu pro kontinent, který je ve skupině G20 nedostatečně zastoupen (Sidiropoulos 2023).

3.1.3 IBSA

IBSA je jedinečné fórum, které sdružuje JAR, Indii a Brazílii, tři velké demokracie a hlavní ekonomiky naznačující důležitý geostrategický rozměr propojení třech různých kontinentů, které čelí podobným výzvám v mezinárodním prostředí. Tyto země vykazují silnou míru růstu, rozvoje, zvyšování životní úrovně a rostoucí regionální geopolitický vliv ve stále více multipolárním globálním prostředí (Observer Research Foundation 2023). Všechny země jsou rozvojové, pluralitní, multietnické, multikulturní, multináboženské a multijazyčné národy. Uskupení bylo formalizováno a pojmenováno IBSA Dialogue Forum, když se ministři zahraničních věcí těchto zemí setkali v Brazílii v roce 2003 a vydali Brazílskou deklaraci (IBSA). V kontextu jih-jih představuje fórum IBSA hlavní koalici nastupujících mocností. Tyto země vystupují jako stoupenci globálního Jihu a tvoří strategické partnerství na podporu rozvoje zemí Jihu prostřednictvím spravedlivějšího mezinárodního ekonomického systému (Geldenhyus 2008: 14).

JAR balancuje mezi zeměmi BRICS a IBSA, tedy snaží se vyvažovat své vazby s Čínou a zároveň s Indií. Vzniká tak trojúhelníková dynamika mezi těmito dvěma asijskými giganty s JAR uprostřed, která se překrývá s trojúhelníkovou dynamikou i v rámci IBSA. Ústřední postavení JAR v těchto dvou trojúhelnících se vzájemně ovlivňuje s vyvažováním Indie mezi BRICS a IBSA na základě jejího euroasijského trojúhelníku s Ruskem a Čínou. Panují obavy z budoucího sloučení IBSA a BRICS, protože by to v podstatě znamenalo, že IBSA bude pohlcena BRICS. Tato událost by měla závažné geopolitické důsledky, jelikož takový krok by ohrozil strategickou autonomii Indie tím, že by umožnil Číně upevnit svou nadvládu nad multilaterální agendou rozvíjejících se mocností. Zatímco Brazílie ani JAR by nebyly postiženy tak jako Indie, jejich prostor pro vedení zahraniční politiky by byl také omezen. Faktem zůstává, že členství v IBSA umožňuje JAR demonstrovat své vlastní zájmy daleko více než například členství v BRICS (Observer Research Foundation 2023).

3.1.4 NAM

NAM má svůj původ z toho, co bylo označováno jako první rozsáhlá asijsko-africká konference, neboli Bandungská konference, která se konala v roce 1955 v Indonésii. Konference se zúčastnily delegace 29 vlád převážně z Asie, vzhledem k tomu, že většina současných afrických států byla stále pod koloniální nadvládou (NAM 2024). Bandungská konference byla sice svolána se záměrem neúčastnit se ideologické konfrontace mezi Východem a Západem za studené války, ale naopak se snažila zaměřit spíše na boje za národní nezávislost a jejich ekonomický rozvoj. Na základě principů dohodnutých na Bandungské konferenci, bylo NAM formálně založeno na prvním summitu konaném v roce 1961 v Bělehradě, aby zastupovalo zájmy rozvojových zemí. Na rozdíl od jiných regionálních a mezinárodních organizací, jako je OSN nebo AU, NAM nemá formální zakládající chartu, zákon nebo smlouvu, ani stálý sekretariát. Za koordinaci a řízení záležitostí NAM proto odpovídá země, která zrovna předsedá, což je v současné době Uganda (NAM 2024).

V průběhu let se ekonomická spolupráce a sociální a humanitární otázky staly ústředními body činnosti NAM. Od svého založení NAM pomáhá prosazovat bezpečnost a mezinárodní mír. Členové NAM podporují výzvy, jako je například jaderné odzbrojení a vytvoření zón bez jaderných zbraní, odsuzování terorismu a boj proti němu a podpora úsilí OSN o udržování a budování míru (NAM 2024).

V současné době NAM zahrnuje 120 členských států, včetně mnoha zemí vysoce vlivných na globální scéně, jako je JAR, Indie či Indonésie (Cheatham 2023). NAM poskytuje rozvojovým zemím pocit jednoty uprostřed rozdělení a výzev přítomných v dnešním světě. Od vypuknutí pandemie NAM prokázalo svou hodnotu jako jednotná a efektivní multilaterální platforma, která vychází ze svých základních principů pro vedení zemí globálního Jihu. I přes některé kritiky zůstává NAM stále relevantní jako jedna z nejdůležitějších platforem na podporu jednoty mezi zeměmi rozvojového světa, která je nezbytná k tomu, aby čelily vznikajícím a rostoucím výzvám v mezinárodním prostředí (Zakharoff 2023).

V minulosti NAM bylo pevným zastáncem hnutí proti apartheidu v JAR. Zůstává silným pilířem podpory rozvojových zemí bojujících proti rasismu, okupaci a neokolonialismu. NAM se také zabývá sociálními a ekonomickými otázkami, takže její koordinace s G77 a Čínou může přinést pozitivní výsledky (Timossi 2016). Účast JAR v NAM zdůrazňuje její odhodlání hrát aktivní roli v mezinárodní diplomacii. Vzhledem k historii bojů za osvobození a sebeurčení je zapojení JAR obzvláště významné. Základní principy NAM úzce souvisí s principy jihoafrické vlády, díky čemuž je jejich spolupráce přirozeným a nezbytným partnerstvím. NAM představuje důležitou platformu pro JAR a další rozvojové země z důvodu toho, aby se zapojily do smysluplného dialogu, našly společný základ a také společně pracovaly na spravedlivějším světovém řádu (Zakharoff 2023).

3.1.5 OSN

OSN byla založena v roce 1945 a nyní se skládá ze 193 členských států (United Nations a). Charta OSN je základní dokument, který stanovuje práva a

povinnosti členských států. Zde se nacházejí základní principy vztahů mezi státy, například suverenita, rovnost nebo zákaz užití síly při řešení mezinárodních sporů. OSN je platforma, kde se mohou všechny národy světa shromáždit, diskutovat o společných problémech a nacházet společná řešení (United Nations a). Jinými slovy, význam OSN spočívá v jejím základním účelu chránit lidi, urychlit lidský rozvoj a sociální pokrok a dosáhnout globální spolupráce, která je zaměřená právě na řešení ekonomických, sociálních a kulturních problémů v současném světě (Swanepoel 2020).

V OSN existuje 6 hlavních orgánů, kterými jsou Rada bezpečnosti, Valné shromáždění, Hospodářská a sociální rada, Poručenská rada, Mezinárodní soudní dvůr a Sekretariát (United Nations c). Pouze jediný Mezinárodní soudní dvůr sídlí v Haagu v Nizozemsku, ostatní orgány mají sídlo v New Yorku. OSN není světová vláda, nevytváří zákony, nemá armádu a nevybírá daně. Závisí na politické vůli a příspěvcích členských států k provádění činností OSN (United Nations c).

3.1.5.1 Reforma Rady bezpečnosti

Rada bezpečnosti má 15 členů, mezi kterými je pět stálých a 10 nestálých členů, volených Valným shromážděním na dvouleté funkční období (MZV ČR). Každý rok je volena polovina z nestálých členů. Mezi pět nestálých členů patří Čína, Francie, Rusko, Velká Británie a Spojené státy (MZV ČR). Charta OSN stanovila, že všechny členské státy jsou povinny dodržovat její rozhodnutí. Rada bezpečnosti odpovídá za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti a staví se do role vedení při určování hrozby míru či agrese a následně vyzývá strany sporu, aby jej urovnaly pokojnými prostředky. Rada také doporučuje způsoby úpravy nebo podmínky urovnání sporu. Rada bezpečnosti se také může uchýlit k uvalení sankcí nebo dokonce povolit použití síly k udržení nebo případnému obnovení míru mezi státy (United Nations b). Každý člen Rady má jeden hlas. Nicméně ke schválení rozhodnutí o procedurálních otázkách musí nejméně devět z 15 členských států hlasovat kladně (MZV ČR). Pro rozhodnutí o významných záležitostech je potřeba devět kladných hlasů a kladné hlasy všech stálých členů.

Zde je důležité pravidlo jednomyslnosti velmocí, které se označuje jako právo veta (MZV ČR).

Struktura Rady je zastaralá, jelikož odráží konfiguraci globální moci na konci druhé světové války. Přestože stálí členové měli působit jako strážci míru, často v průběhu let přispěli k násilí. Například Rusko napadlo Ukrajinu, z čehož se mnozí obávají, že by mohlo vyvolat další světovou válku. Stálí členové byli rovněž zapleteni do velkých konfliktů na programu Rady bezpečnosti, včetně podpory Velké Británie války Saúdské Arábie v Jemenu, francouzských intervencí v Sahelu nebo čínské podpory myanmarské vojenské juntě (Mbetse 2023).

Nejvýznamnější problém tedy tkví v rozlišení mezi pěti stálými členy Rady bezpečnosti OSN a nestálými členy. Žádné podstatné rozhodnutí nemůže být přijato bez souhlasných hlasů stálé pětičlenné většiny a také jeden stálý člen může vetovat rozhodnutí Rady, čímž se rozhodnutí stává neplatným (Swanepoel 2020). Stálí členové používají právo veta také k obraně svých vlastních národních zájmů, zahraniční politice nebo dokonce k prosazení konkrétního problému, který je významný pouze pro ně (Swanepoel 2020). Objevilo se několik návrhů k reformě Rady od Německa, Turecka, Japonska, Kanady, Brazílie, Španělska nebo Argentiny (Swanepoel 2020). Návrhy všech těchto zemí naznačují, že mezi členskými státy panuje shoda na potřebě reformy Rady bezpečnosti, nicméně kvůli debatám a odporu, který vyvolávají, však neexistuje konsensus o podobě takové reformy. Žádný z návrhů nemá jednomyslnou podporu stálých členů a nebyl by ani schopen získat podporu dvou třetin členských států. Mezitím tato složitá situace přispívá k oslabení autority, legitimacy a účinnosti Rady bezpečnosti (Thibault 2020).

Africké státy prosazují reformovanou Radu bezpečnosti odlišnou od jiných konkurenčních návrhů, zejména návrhů takzvaných kandidátů G4 na stálé členství, tedy Brazílie, Německa, Indie a Japonska a koalice *Uniting for Consensus* (Singh 2023). Africké státy dlouhodobě prosazují rozšíření a reformu Rady bezpečnosti, jelikož Rada nezastupuje světový lid. Národy z globálního Jihu tvoří více než dvě třetiny členů OSN, zatímco Rada bezpečnosti zastupuje

pouze 8 % členských států. Když byla v roce 1945 založena OSN, většina Afriky se stále nacházela pod koloniální nadvládou. K jedinému dosavadnímu rozšíření Rady bezpečnosti došlo v roce 1965, tedy v raných fázích dekolonizace kontinentu. Žádná africká země nemá stálé místo, pouze tři nestálá křesla, která rotují mezi subregionálními bloky kontinentu. Mnoho afrických vůdců to považuje za historickou nespravedlnost a tvrdí, že Rada musí být reformována, aby lépe reprezentovala světovou populaci a odrážela současnou geopolitickou realitu (Mbetse 2023).

Reforma Rady byla dlouhodobou prioritou zahraniční politiky jihoafrické vlády po apartheidu. V rámci širšího úsilí země prosazovat spravedlivější, reprezentativnější a efektivnější globální systém. Tyto aspekty jsou založeny na společném africkém postoji k reformě, známém jako Ezulwiniho konsensus, který byl poprvé předložen Valnému shromáždění OSN v roce 2005. Konsensus usiluje o reformovanou Radu bezpečnosti s nejméně dvěma stálými členy z Afriky, se všemi výsadami, které mají v současné době stálí členové, a také o dvě další nestálá křesla pro africké státy. Společný postoj afrických zemí tvrdí, že AU by měla být výhradně odpovědná za výběr stálých a nestálých zástupců Afriky v Radě bezpečnosti OSN. Od předložení konsensu působila JAR tři funkční období jako zvolený člen Rady bezpečnosti. Klíčové dovednosti a praktiky JAR během těchto období byla zdokumentována, což ukazuje, že JAR se nyní dobře orientuje v postupech rady a pracovních metodách a je také schopna prosazovat kolektivní africké zájmy (Singh 2023).

3.1.5.2 Účast JAR na mírových misích OSN

Mírové mise jsou stále častěji nasazovány prostřednictvím regionálních dohod. V africkém kontextu jsou mírové operace pod vedením AU nasazovány ve vysoce rizikových prostředích. Zapojení mezi AU a OSN se zvýšilo a spolupráce mezi OSN a regionálními aktéry je pro OSN a AU považována za prioritu. Obě organizace se snaží spolupracovat, například při určování toho, kde OSN převezme kontrolu nad konkrétními konflikty od AU na africkém kontinentu. Od svého procesu vnitřní transformace na počátku 90. let JAR

posílila svou roli jako aktivní účastník v pokusech o řešení různých regionálních a mezinárodních konfliktů a zapojila se do několika různých mírových operací na kontinentu. Zejména během pozdních 90. let 20. století sílilo očekávání, že stabilita JAR bude přímo spojena se stabilitou kontinentu jako celku. Udržování míru spolu se širší podporou řešení konfliktů v Africe je tedy od té doby jedním z klíčových pilířů provádění zahraniční politiky JAR směrem k míru a bezpečnosti (de Carvalho 2014).

JAR poprvé poskytla mírové jednotky OSN v roce 1999, kdy se připojila k misi MONUC OSN v DRK. Přispívá také policejním personálem do Dočasných bezpečnostních sil OSN pro Abyei UNISFA a do mise OSN v Jižním Súdánu UNMISS. V posledních desetiletích JAR také přispěla k mírovým operacím OSN v Burundi, Etiopii, Libérii, Nepálu a misi OSN a AU v Dárfúru v Súdánu (United Nations Peacekeeping 2022).

JAR také podpořila iniciativu generálního tajemníka *Action for Peacekeeping*. Cílem této iniciativy je posílit udržování míru prostřednictvím cílenějších mandátů, silnějších a bezpečnějších operací, lépe vybavených a vycvičených sil a mobilizací podpory pro politická řešení (United Nations Peacekeeping 2022). V současné době poskytuje JAR okolo 1 200 pracovníků mírových operací OSN, což z ní činí 15. největšího přispěvatele mezi všemi členskými státy OSN (Abdool 2023). Je také šestým největším přispěvatelem žen do mírových misí, přičemž 230 nyní slouží v různých misích (Abdool 2023). Největší nasazení JAR je v DRK. Nicméně tato mise, která více než dvě desetiletí pomáhala v boji proti rebelům, se do konce roku 2024 ze země zcela stáhne (Abdool 2023).

3.2 JAR a regionální organizace

3.2.1 SADC

SADCC bylo vytvořeno, aby podpořilo věc národního politického osvobození v jižní Africe a snížilo závislost zejména na tehdejší éře apartheidu v JAR prostřednictvím efektivní koordinace využívání specifických vlastností a silných stránek každé země a jejích zdrojů. Cíle SADCC šly nad rámec pouhého snižování závislosti a zahrnovaly základní rozvoj a regionální integraci. V roce 1992 se předsedové vlád regionu dohodli na transformaci SADCC na SADC se zaměřením na integraci hospodářského rozvoje. Následně byla podepsána Smlouva o SADC, která stanovila hlavní cíle týkající se zmírnění chudoby, zvýšení rozvoje a hospodářského růstu, ale také i podpory sociálně znevýhodněným prostřednictvím regionální integrace. Členy SADC jsou v současnosti JAR, Angola, Botswana, DRK, Lesotho, Madagaskar, Malawi, Mosambik, Mauricius, Namibie, Seychely, Svazijsko, Tanzanie, Zambie a Zimbabwe (SADC 2022).

JAR se stala členem SADC v roce 1994 a poté ji byla svěřena i odpovědnost v oblasti financí, investic a zdraví. Toto rozhodnutí bylo ovlivněno komparativní výhodou JAR, jelikož je nejrozvinutější a nejvyspělejší ekonomikou v SADC a na africkém kontinentu. Z tohoto důvodu je důležité zdůraznit, že díky své ekonomické síle má JAR potenciál významně podpořit nebo narušit regionální integraci v regionu. Úspěch agendy regionální integrace SADC nepochybně závisí na ochotě JAR ji podporovat (Amos 2010: 124-125).

JAR převzala vedoucí úlohu v regionu při řešení takových otázek, jako je užší spolupráce a ekonomická integrace. Patří mezi ně vytvoření zóny volného obchodu v regionu, rozvoj základní infrastruktury a rozvoj lidských zdrojů. Nicméně v mnoha jiných případech JAR využívala svou ekonomickou sílu při vyjednávání s partnery SADC a SACU, aby si mohla zajistit své jedinečné postavení na kontinentu. JAR v průběhu let primárně prosazovala své vlastní zájmy. Například dohoda o SADC FTA (Zóna volného obchodu SADC) z roku 2008 byla z velké části přizpůsobena tak, aby vyhovovala zájmům její

podnikatelské komunity. Kromě toho byla strategie JAR při jednáních o dohodě SADC FTA v podstatě zaměřena na otevření regionálních trhů pro své produkty a zároveň na ochranu svého domácího zemědělství (Amos 2010: 127).

JAR v současnosti vysílá do DRK tisíce vojáků, aby zemi pomohla odolat útokům rebelů, které jsou hnacím motorem jedné z nejvážnějších afrických humanitárních krizí. Ozbrojená skupina se stáhla poté, co byla v roce 2013 vytlačena z DRK, ale znovu se objevila v roce 2021, pravděpodobně kvůli obnovené podpoře Rwandy. Dne 15. prosince 2023 byla oficiálně vyslána mise SAMIDRC v DRK, aby převzala vedení mise EAC (Východoafrické společenství) ve východní části DRK (Al Jazeera 2024). Zahrnuje vojáky z Malawi, Tanzanie a JAR. Ačkoliv je DRK geograficky ve střední Africe, je také členem SADC (Al Jazeera 2024).

3.2.2 SACU

Kořeny SACU sahají až do roku 1889, kdy byla uzavřena dohoda mezi britskou kolonií Kapsko a búrským Oranžským svobodným státem, avšak v roce 1910 se dohoda rozšířila o celní unii na nynější území JAR, Botswany, Lesotha, Namibie a Svazijska (Piknerová 2013: 89). JAR sehrávala od počátku fungování SACU hlavní roli při formulování priorit, jelikož představovala zdaleka nejsilnější členskou ekonomiku. Primárním cílem SACU bylo podpořit hospodářský rozvoj prostřednictvím regionálního obchodu (SACU 2013).

JAR se stala jediným správcem společného fondu příjmů SACU, tedy stanovovala dovozní cla a určovala politiku spotřební daně. Ostatní státy v regionu vnímaly toto dominantní postavení s nevolí, jelikož JAR tímto posilovala své vlastní mocenské postavení. Proto byl v roce 2002 ustanoven nový vyjednávací proces společně se založením nových institucí, jako například Komise SACU, která měla zaručit větší spravedlnost při redistribuci SACU (Piknerová 2013: 89). Dohoda SACU z roku 2002 uváděla cíle, které zahrnovaly usnadnění příhraničního pohybu zboží mezi členskými státy, vytvoření účinné transparentní a demokratické instituce a zvýšení investičních příležitostí pro dané země (SACU 2013).

Rámcem průmyslové politiky JAR má za cíl stimulovat průmyslový rozvoj a hospodářský růst v zemi prostřednictvím různých strategických pobídek zaměřených na výrobní odvětví a odvětví služeb. Na pomoc rozvoji malých podniků je zaveden komplexní program podpory veřejného sektoru, který zahrnuje finanční a jiné formy podpory podnikání v různých hospodářských odvětvích. Jihoafrická vláda nabízí investorům rozsáhlý soubor finančních grantů, daňových pobídek a dalších forem podpory podnikání. Tímto si JAR snaží udržovat stabilní ekonomiku a příliv vnější investic, které ji napomáhají při udržování svého jedinečného postavení v regionu Subsaharské Afriky (SACU 2022).

3.2.3 AU

Založení OAJ je možné interpretovat jako vyústění mnoha let trvajících procesu, který směřoval k posílení africké identity. Vznikem OAJ v květnu 1963 měly vyvrcholit panafrické myšlenky týkající se obnovení politické jednoty kontinentu, které byly ovlivněny obdobím kolonialismu (Piknerová 2013: 41). Období 1999 až 2002 lze chápat jako určitou překlenovací etapu mezi starou OAJ a novou AU. Oběma je vlastní podpora solidarity, jednoty a vzájemného respektu mezi zeměmi. Avšak zatímco obhajoba těchto principů OAJ částečně zapříčinila vznik slabých a rozpadlých států, AU tyto zásady zdůrazňuje ve vztahu k budování a dodržování bezpečnosti a míru. Jelikož AU považuje za jednu ze svých priorit dosažení socioekonomického rozvoje v Africe, podpořila vznik několika finančních institucí, které mají napomáhat k implementaci AEC (Africké hospodářské společenství) a NEPAD. Lze uvést i Africkou investiční banku, Africkou centrální banku a Africký měnový fond (Piknerová 2013: 57–60).

AU má ambiciózní institucionální závazky a nástroje pro zprostředkování a udržování míru. Nicméně jí chybí politická a finanční síla, aby je mohla co nejlépe využít, částečně kvůli slabé podpoře členských států. AU hraje důležitou roli tím, že prosazuje africká stanoviska v globálních debatách a pomáhá čelit kontinentálním mírovým a bezpečnostním výzvám. Skupina G20, jak už bylo

zmíněno, v roce 2023 učinila z AU stálého člena. AU tak získala místo u stolu pro diskuse o významných otázkách afrických států, jako je například reforma mezinárodních finančních institucí (ICG 2024).

Rozhodující postavení JAR v AU je úzce spojeno s jejím příspěvkem k relativní regionální stabilitě dosažené jejím rostoucím zapojením do udržování míru v Africe a mírového řešení konfliktů. To zahrnuje mnoho zprostředkovatelských snah, částečně zakotvených v diplomatických misích AU nebo SADC (Flemes 2009: 146). JAR sehrála významnou roli v prvních letech AU, když jí předsedala a pomáhala při jmenování komisařů a zprovoznování orgánů AU. Důležitost zapojení JAR do zřízení AU zdůrazňuje fakt, že byla nápomocná při definování cílů organizace a vytváření podmínek pro zvýšenou spolupráci mezi africkými zeměmi. JAR hostila inauguraci druhého zasedání Panafrického parlamentu v roce 2004 a zřídila Radu míru a bezpečnosti AU, která poskytla jedinečnou africkou strukturu pro prevenci a řešení konfliktů, jakož i pro budování a udržování míru. JAR také zvýšila svou finanční podporu na realizaci projektů NEPAD (de Costa 2023: 8–9).

V roce 2019 AU prostřednictvím JAR úzce spolupracovala s OSN a IGAD (Mezivládní úřad pro rozvoj), jelikož chtěla přesvědčit představitele Jižního Súdán, aby na začátku roku 2020 vytvořili novou vládu. Zejména JAR se snaží udržet mírovou dohodu z roku 2018 na správné cestě. Měla by pomoci dosáhnout dohody týkající se voleb a další problémy, které se mohou objevit, při koordinaci s IGAD, OSN a dalšími zeměmi C5, tedy Nigérií, Rwandou, Alžírskem a Čadem (ICG 2024). Když JAR předsedala AU v roce 2020, tak byla kritizována za to, že se dostatečně nepodněcovala opatření k řešení vážných problémů v jižní Africe, které ovlivňují celý region, zejména krizi správy věcí veřejných v Zimbabwe a násilný extremismus v severním Mosambiku (Louw-Vaudran 2020).

3.2.4.1 AUDA-NEPAD

Prosadila se vize, že vnímat sjednocení Afriky pouze v ekonomické perspektivě je nedostatečné, neboť dosažení ekonomického růstu jsou neúplnými řešeními a je nutné zohlednit i další formy rozvoje, zejména otázky nerovnosti či

ekologické degradace. JAR, Nigérie, Senegal, Egypt a Alžírsko podepsaly program NEPAD v roce 2001 s cílem zabránit konfliktům, podporovat demokracii a lidská práva a udržovat makroekonomickou stabilitu (Piknerová 2013: 61–62). Principy a nástroje NEPAD byly akceptovány státy v mezinárodním systému, ale především regionálními a globálními institucemi, jelikož právě skrze NEPAD byla možnost nastartovat ve větší míře ekonomický růst (Piknerová 2013: 63). Mbekiho finanční příspěvky k vytvoření a rozvoji NEPAD a APRM sehrály zásadní roli při podpoře řádné správy věcí veřejných, regionální integrace a seburčení Afriky (da Costa 2023: 9).

V roce 2018 bylo rozhodnuto o transformaci NEPAD na AUDA-NEPAD (Rozvojová agentura Africké unie - NEPAD). Mandát AUDA-NEPAD zahrnuje několik klíčových povinností, jako je koordinace, usnadnění a podpora spolupráce s africkými strategickými partnery a zúčastněnými stranami za účelem účinné mobilizace zdrojů. Tento přechod byl pro JAR významným diplomatickým milníkem, protože posílil rámec spolupráce AU a posílil i její schopnosti (da Costa 2023: 11). V letech 2007 až 2022 se JAR přímo nebo nepřímo zapojila do zhruba 14 projektů zaměřených mimo jiné na zlepšení potravinové bezpečnosti a výživy či na iniciativy v oblastech zdraví a medicíny. Tyto iniciativy přispívají k provádění aspirací a cílů Agendy 2063 nejen v JAR, ale také v dalších afrických zemích. Zapojení JAR do projektů a iniciativ AUDA-NEPAD demonstruje její závazek vůči africkému kontinentu a posiluje její vedoucí přístup k budování režimu v rámci AU (da Costa 2023: 16–19).

4 Ekonomické a vojenské zdroje JAR

4.1 Ekonomické zdroje

Ekonomika JAR prudce vzrostla poté, když na konci 19. století byly na jejím území objeveny diamanty a zlato. Tento objev byl příčinnou následných rozsáhlých investic zahraničního kapitálu. Od konce 70. let však měla JAR ekonomické problémy, jelikož její politika apartheidu vedla mnoho zemí k zadržování zahraničních investic, ale také i k uvalování stále přísnějších obchodních sankcí proti ní. Změna přišla až po prvních demokratických volbách v roce 1994, kdy se významné investice opět vrátily. V roce 1996 vláda vytvořila pětiletý plán GEAR (Růst, zaměstnanost a přerozdělování) zaměřený na privatizaci a odstranění devizových kontrol. GEAR bylo považováno za položení důležitého základu pro budoucí hospodářský vývoj (Gordon – Hall eds. 2024).

JAR, jak už bylo zmíněno, je bohatá na různé minerály. Kromě diamantů a zlata jsou v zemi zásoby železné rudy, manganu, chromu, platiny, uranu, mědi, titanu a stříbra. Nebyla zde nalezena žádná komerčně využitelná ložiska ropy, ale u jižního pobřeží se nachází malé množství zemního plynu. Těžební sektor v JAR nadále tvoří jádro ekonomiky, protože holdingové společnosti zaměřené na těžbu investují do ostatních ekonomických aktivit. Téměř veškerá elektřina v JAR se vyrábí tepelně a vyváží se do různých jihoafrických zemí. Vzhledem ke své závislosti na zahraničním obchodu je ekonomika JAR citlivá na globální ekonomické podmínky (Gordon – Hall eds. 2024).

JAR je největší ekonomikou Afriky v nominálním vyjádření s odhadovaným HDP (Hrubý domácí produkt) téměř 400 000 000 000 dolarů (Lu 2024). Těžební průmysl země je hlavním přispěvatelem do ekonomiky JAR a představoval téměř 60 % celkového exportu v první polovině roku 2023 (Lu 2024). Městské oblasti JAR disponují dobře rozvinutou infrastrukturou srovnatelnou se standardy OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj) (International Trade Administration 2024). Silniční síť v zemi a železnice pokrývají většinu dopravy, ale jsou doplněné i leteckou dopravou. Železniční systém je vlastněn a provozován prostřednictvím veřejné korporace

Transnet, ačkoliv části Transnetu jsou postupně privatizovány (Gordon – Hall eds. 2024).

Vyspělost jihoafrické ekonomiky se odráží v mixu ekonomických sektorů (viz Příloha č. 5). Největším sektorem ekonomiky jsou služby, které tvoří zhruba 73 % HDP. V rámci služeb jsou nejvýznamnější finanční, realitní a obchodní služby (21,6 %), státní správa (17 %), velkoobchod, maloobchod a obchod s motorovými vozidly, stravování a ubytování (15 %) a doprava, skladování a komunikace (9,3 %). Na zpracovatelský průmysl připadá (13,9 %), dále těžba nerostných surovin (8,3 %) a zemědělství (2,6 %) (International Trade Administration 2024). Cestovní ruch je pro ekonomiku JAR také důležitým sektorem. Přestože většina turistů pochází z afrických zemí, stále více jich přijíždí z Evropy a Spojených států (Gordon – Hall eds. 2024).

JAR je dobře integrována do regionální ekonomické infrastruktury skrze různé dohody, jak je formálně potvrzeno členstvím v SADC, obchodní výměnu navíc usnadňuje SACU. JAR je také členem WTO (Světová obchodní organizace), G20 a BRICS. JAR také ratifikovala AfCFTA (Africká kontinentální zóna volného obchodu). Mezi hlavní obchodní partnery JAR patří Čína, Spojené státy, Německo a Japonsko. Obchodní vztahy se Spojenými státy jsou pro JAR kritickým obchodním a technologickým partnerem a třetím největším bilaterálním partnerem JAR v obousměrném obchodu. Také Evropa a Japonsko mají dobře vybudované obchodní vazby s JAR, nicméně obchod s Čínou nadále roste (International Trade Administration 2024).

Ekonomika JAR disponuje relativní makroekonomickou stabilitou, ale snaží se vzpamatovat z pandemie, záplav ve třech provinciích a nejisté situace v dodávkách elektřiny (International Trade Administration 2024). Nedostatky dodávek elektřiny již několik let omezují růst JAR a s tím se zvýšily i provozní náklady podniků, z nichž mnohé jsou závislé na dieslových generátorech. Ovlivnilo to také další infrastrukturu, jako je voda, informační technologie a poskytování služeb, jako je zdravotnictví a vzdělávání. Také slabý strukturální růst a pandemie zhoršily socioekonomické problémy. JAR obnovila svůj HDP před pandemií, nikoli však úroveň zaměstnanosti. Z tohoto důvodu trh

práce zůstal slabý. Na konci druhého čtvrtletí roku 2023 bylo stále asi o 74 000 pracovních míst méně než na konci roku 2019, přičemž nejvíce byly ovlivněny ženy a mladiství (The World Bank 2023).

Inflace vykazuje trvalý pokles a dostává se do cílového rozpětí 3–6 % *SA Reserve Bank* (International Trade Administration 2024). Nižší ceny komodit vyvolaly další tlak na již tak velmi omezené vnitrostátní fiskální příjmy (International Trade Administration 2024). Nerovnost zůstává mezi nejvyššími na světě a chudoba byla v roce 2022 odhadnuta na 62,6 % na základě hranice chudoby v zemi s vyššími středními příjmy (The World Bank 2023). Tyto trendy vyvolaly rostoucí sociální požadavky na vládní podporu, což by mohlo ohrozit udržitelnost veřejných financí (The World Bank 2023).

4.1.1 Rozvojová pomoc

JAR nelze označit za dárcovskou zemi v klasickém slova smyslu, protože finanční prostředky, které poskytuje, jsou příliš nízké na to, aby se vešly do této kategorie. Také příliv finančních prostředků od jiných dárců do JAR je příliš významný. JAR byla příjemcem rozvojových fondů od konce apartheidu, jejich cílem bylo urychlit rozvoj, jak v JAR, tak v celém kontinentu. Za tímto účelem byl poprvé zaveden jihoafrický nástroj bilaterální pomoci se spuštěním ARF (Fond africké renesance a mezinárodní spolupráce). S transformací OAU na AU, v jejímž institucionálním rámci vznikly NEPAD a APRM, JAR aktivně usilovala o zřízení multilaterálních rozvojových institucí (Suhr 2021). Od roku 2000 JAR experimentuje s řadou trilaterálních partnerství, v rámci kterých spolupracuje s Nizozemím, Belgií, Norskem, Švédskem a Švýcarskem na poskytování rozvojové pomoci africkým zemím (Vickers 2013: 553).

JAR nadále čelí významným výzvám v oblasti rozvoje spojené s chudobou, nezaměstnaností a příjmovou nerovností. Lze zmínit angažovanost Velké Británie v oblasti rozvoje a podpory dlouhodobých ambicí JAR vypořádat se s chudobou a nerovností v souladu s jejím národním plánem rozvoje a podporou spolupráce na globálním a regionálním rozvoji (GOV.UK 2023). Ukazatele přijaté zahraniční a oficiální rozvojové pomoci poskytují údaje pro

JAR od roku 1993 až do roku 2021. Průměrná hodnota JAR během tohoto období byla přibližně 812 000 000 amerických dolarů (The Global Economy 2024). Pro srovnání, světový průměr v roce 2021 na základě 134 zemí byl přibližně 973 000 000 amerických dolarů (The Global Economy 2024).

JAR je často řazena mezi nové dárce (*emerging donors*) rozvojového světa. Její závazky v oblasti rozvojové spolupráce jsou však co do rozsahu a ambicí menší než v ostatních zemích BRICS. Vzhledem ke svým omezeným zdrojům a domácím socioekonomickým problémům dává JAR přednost roli takzvaně „rozvojového partnera“. V této roli se jihoafrická rozvojová spolupráce v Africe pohybuje od udržování míru až po podporu posilování regionálních a kontinentálních institucí (Vickers 2013: 535).

JAR investovala značné prostředky do regionálního zprostředkování a úsilí týkající se budování institucí v Africe. Kontinentální iniciativy a instituce zaměřené na rozvoj a stabilizaci Afriky si vybrala jako klíčové nástroje, jejichž prostřednictvím prosazuje svou agendu rozvojového partnerství. Ze všech zemí, kde se JAR angažuje je DRK pravděpodobně nejrozsáhlejší (Grobbelaar 2014). Představitelé JAR například poskytli technickou a finanční pomoc institucím veřejných služeb právě v DRK. Vyslání odborníci pomohli státní správě v DRK s platovou správou, plánováním a řízením lidských zdrojů, ale také i s protikorupčními opatřeními a zřízením národního vzdělávacího institutu (The New Humanitarian 2005).

JAR je zásadním podporovatelem mírových iniciativ v konfliktem postižených oblastech v Súdánu, na Komorských ostrovech, Burundi a Nepálu. Jihoafrická pomoc se zaměřuje také na vzdělávání. V roce 2006 poskytla JAR přibližně 33 000 000 amerických dolarů na financování prezidentských voleb v již zmiňované DRK (Cruz 2011). V letech 2009 až 2010 poskytla JAR 500 000 dolarů na podporu pozorovatelské mise AU při volbách v Súdánu v roce 2010 a také poskytla asi 36 000 000 dolarů na programy zemědělské a hospodářské obnovy v Zimbabwe (Cruz 2011).

JAR se snaží být silným partnerem na kontinentu a poskytuje rozvojovou pomoc africkým zemím skrze DIRCO (Oddělení mezinárodních vztahů

a spolupráce). DIRCO zdůrazňuje partnerství s členskými zeměmi SADC. Podle Strategického plánu 2020–2025 jsou prioritami multilaterální spolupráce předcházení a řešení konfliktů a jejich rekonstrukce, regionální integrace, podpory udržitelného hospodářského rozvoje, řádné správě věcí veřejných a humanitární pomoci. Na bilaterální úrovni je důraz kladen především na technickou spolupráci (Suhr 2021).

JAR je silným zastáncem multilaterálního přístupu k mezinárodní politice. Podle odhadů OECD vyčlenila země v roce 2019 prostředky na rozvojovou spolupráci ve výši 106 000 000 dolarů (viz Příloha č. 6). Z toho přibližně 70 %, připadlo multilaterálním organizacím. Značný podíl na multilaterálních přidělech měla AU (37 %), následované Africkou rozvojovou bankou (32 %) a OSN (24 %). To podtrhuje závazek JAR k multilateralismu a panafricanismu. Relativně skromná zbývající částka byla přidělena do Globálního fondu, jehož cílem je boj proti HIV/AIDS a tuberkulóze, což je vážný problém v jižní Africe, který zatěžuje fondy zdravotního pojištění (Suhr 2021).

4.2 Vojenské zdroje

Jihoafrické národní obranné síly byly založeny v roce 1994. Obrannou sílu tvoří armáda, letectvo, námořnictvo a vojenské zdravotnictví. Obranné síly JAR se zavázaly především k ochraně suverenity a územní celistvosti země. Pořízení nového vojenského vybavení JAR bylo založeno na *South African Defense Review* z roku 1998. Tato revize rozpracovala Bílou knihu o národní obraně z roku 1996. Bílá kniha o národní obraně stanovila, že konstrukce sil by měly být technologicky vyspělou silou, dimenzovanou po dobu míru, ale rozšiřitelnou, aby čelila jakékoli vznikající hrozbě. Dále byla rozpracována o takových záležitostech, které se týkaly doktríny, úrovně sil, logistické podpory, výzbroje, vojenského vybavení, financování a lidských zdrojů (Neethling 2024).

Jak už bylo zmíněno, vláda v roce 1998 rozhodla o nákupu nové vojenské techniky. Jednalo se o nechvalně známý obchod se zbraněmi, který byl spojován s korupcí. Kritici se domnívali, že stíhačky, korvety a ponorky by mohly být považovány za útočné zbraně. Toto chování JAR nebylo v souladu s její

zahraniční politikou, konkrétně s účastí v mezinárodních mírových misích s důrazem na kooperativní obranu a udržování míru. Následně bylo rozhodnuto, že obranné síly budou určeny především k ochraně JAR před různými vnějšími nepřáteli. Jako sekundární funkce obranných sil měla být podpora míru a bezpečnosti v Africe. Od roku 1998 vystupovaly obranné síly jako nástroj zahraniční politiky JAR a jejich sekundární funkce se stala funkcí primární (Neethling 2024).

Vojenská pomoc Ukrajině a obavy ze zvýšené hrozby ze strany Ruska silně ovlivnily rozhodnutí mnoha států o výdajích, stejně jako napětí ve východní Asii. Státy posilují vojenskou sílu v reakci na zhoršující se bezpečnostní prostředí. Nicméně vojenské výdaje JAR klesaly již druhý rok v řadě a v roce 2022 dosáhly 3 000 000 000 dolarů (DefenceWeb 2023). Výdaje JAR byly o 8,4 % nižší než v roce 2021 a o 21 % nižší než v roce 2013 (DefenceWeb 2023).

Podle vojenského webu *Global Firepower* je JAR hodnocena jako země s 33. největší vojenskou silou na světě, své místo si udržela od roku 2023 (BusinessTech 2024). Země si také udržuje své hodnocení jako třetí nejsilnější vojenská síla v Africe poté, co klesla z prvního místa v roce 2022 za Egypt a Alžírsko. JAR má 71 235 aktivních a 29 350 záložních pracovníků a také se odhaduje, že země má přibližně 14 396 000 občanů, kteří by byli způsobilí pro službu, pokud by JAR prosadila zákony o branné povinnosti (BusinessTech 2024). JAR nyní vyniká především svou pozemní silou, ale v posledních letech zaostává za ostatními zeměmi v Africe, pokud jde o leteckou a námořní sílu. Rozpočet na obranu se odhaduje na 2,7 000 000 000 dolarů (BusinessTech 2024).

JAR se stala pátou největší zemí, která přispívá do mírových operací OSN ve východní DRK. Armáda JAR sehrála také klíčovou roli v misi SADC, která byla nasazena v konfliktu zmínaném severním Mosambiku. Avšak tato mise OSN bude nyní po více než 24 letech ukončena a bude nahrazena jednotkami SADC pod vedením Jihoafrických národních obranných sil. Mezi jinými mírovými misemi jsou obranné síly JAR také nasazeny například v Lesothu, Burundi, Etiopii nebo Súdánu (Neethling 2024). Pokud jde o hlavní činnosti

obranných sil v JAR, tak je to ochrana hranic a podpora policejních operací, mezi které patří boj proti gangům, boj proti ilegálním těžařským syndikátům, prevence zapalování obchodních nákladních vozidel, střežení elektráren a boj proti krádežím peněz při jejich přepravě (Neethling 2024).

5 Mocenské postavení JAR v rámci regionu

5.1 Postoj ostatních zemí k JAR

Zatímco vůdčí postavení JAR je na globální scéně plně akceptováno, v Africe je přijetí nižší. Některé státy ji považují za mocnost poskytující veřejné statky zemím v regionu nebo naopak za mocnost, která se snaží prosazovat své ekonomické zájmy na úkor méně rozvinutých afrických zemí. Pokud státy v regionu přijímají JAR jako regionální mocnost, neznamená to nutně, že ji vítají. Souhlas s vedením je často vhodnější termín pro popis vztahu mezi JAR a ostatními státy v regionu (Flemes 2009: 149). Některým africkým zemím může také vadit privilegovaný přístup JAR do multilaterálních organizací jako je BRICS, G20 nebo IBSA (Geldenhuis 2008: 5).

Když se ANC dostal k moci po konci apartheidu v roce 1994, Nelson Mandela a jeho nástupce Thabo Mbeki sledovali ambiciózní regionální program „africká renesance“. Mbeki vyzýval k liberalizaci afrických států a jejich ekonomik, k zavedení hodnot, které musí nahradit korupci a také ke snaze o mírové řešení konfliktů a k podpoře angažovanosti zaměřené na Afriku, která bude podporovat obchod a udržitelný rozvoj. Mnoho afrických států se s tímto konceptem ztotožňovalo, proto JAR v této době byla vnímána jako mocnost udávající směr ostatním státům na kontinentu (Bongma 2004: 291). Nicméně další velké mocnosti na kontinentu, jako je Nigérie, brzy zanevřely na liberální směr zahraniční politiky JAR (von Soest 2022).

Jelikož JAR ekonomicky převyšuje ostatní země v jižní Africe, tak z tohoto důvodu další silné členské země SADC Angola a Zimbabwe ji pozorně sledovaly, protože se obávaly, že se JAR stane příliš mocná (von Soest 2022). Od konce vlády bílé menšiny v JAR nebyly vztahy Angoly s JAR tolik konfliktní, ale Angola se několikrát postavila proti vlivu JAR. Soupeření Angoly proti JAR bylo formováno zásadní změnou orientace její zahraniční politiky, která začala v roce 2002 koncem války proti UNITA (Národní svaz za úplnou nezávislost Angoly). Angolská vojenská intervence v DRK v roce 2002, která zmařila pokusy o svržení konžské vlády, byla prvním velkým incidentem s JAR. Stalo se

tak v době, kdy jihoafrický prezident Thabo Mbeki prosazoval diplomatické řešení. Akce Angoly však působily proti zvolenému směru JAR, což znamená, že intervence v DRK v roce 2002 byla případem nezamýšleného sporu, vzhledem k tomu, že se JAR jasně vyjádřila, že upřednostňuje, jak by se měl konflikt řešit (Scholvin 2017).

Angola se také nepřipojila k AfCFTA. Export do Angoly a investice tam zůstávají pro jihoafrické podniky obtížné. Tím, že Angola protestuje proti integraci za podmínek, které většinou stanovila JAR, sleduje strategii vyvažování. Konkurence proti JAR je také důsledkem toho, že angolské přístavy jsou umístěny jako alternativy k jihoafrickým přístavům. Nerosty jsou v současnosti převážně vyváženy přes Durban a Richards Bay, které jsou největšími jihoafrickými přístavy, ale přístav Lobito v Angole se však může stát významnou alternativou. Navíc angolské a jihoafrické společnosti soutěží o trhy v Subsaharské Africe. Schopnost Angoly ekonomicky konkurovat JAR byla podpořena v rámci mimoregionálních partnerství. Čína, která je nejdůležitějším ekonomickým partnerem Angoly, je schopna a ochotna poskytnout jí obrovské množství kapitálu a specializované pracovní síly. Státy, jako Keňa nebo Etiopie, jsou ekonomicky stabilní, nicméně vztahy s JAR jsou oproti Angole ve velké míře kooperativní (Scholvin 2017).

5.1.1 JAR vs. Nigérie

Od své nezávislosti roku 1960 byla zahraniční politika Nigérie přizpůsobena prosazování zájmů Afriky a připojováním se k několika základním principům, jako je africká jednota a nezávislost ve většině afrických zemí. Nigérie se také zavázala k dalším významným otázkám v Africe, jako je mírové řešení sporů, neangažovanost a nevměšování se do vnitřních záležitostí jiných zemí (Olanrewaju – Nwozor 2021: 11). Přestože Nigérie získala za prezidentství Oluseguna Obasanjo velkou mezinárodní prestiž díky své aktivní účasti v OSN a Commonwealthu a zprostředkováním mírových dohod, například v Libérii a Súdánu, tak role a dopad JAR v globálních organizacích je mnohem výraznější (Flemes 2009: 151).

Značné ekonomické zdroje Nigérie jsou hlavními faktory, které přispívají k její snaze o dominanci v Africe. Tato země byla prvním státem produkujícím ropu v Africe od roku 1958. Přestože je Nigérie největším státem produkujícím ropu na kontinentu, tak značné ekonomické zdroje nezvýšily majetek Nigerijců kvůli vnitřním sporům v zemi. Slabě rozvinutá a integrovaná ekonomická struktura Nigérie je do značné míry závislá na vývozu jedné suroviny - ropy. JAR byla v roce 2021 hodnocena lépe ve všech indexech rozvoje ve srovnání s Nigérií kvůli efektivnímu využití jejích omezených zdrojů (Olanrewaju – Nwozor 2021:17–21). Obchodní spojení JAR a Nigérie bylo pouze v jedné komoditě, tedy 98,3 % exportu Nigérie tvořila v roce 2003 ropa, zatímco JAR byla různorodá a zahrnovala řadu produktů, které si obrovský spotřebitelský trh Nigérie zjevně žádal (Flemes 2009: 151).

Podpora kontinentální integrace, zejména v oblasti ekonomiky, byla trvalou ambicí JAR a Nigérie již v minulosti. Tyto dvě země se mohou pochlubit sofistikovanou finanční infrastrukturou, jako jsou dobře kapitalizované banky a rozvíjející se kapitálové trhy. Také jejich nesrovnatelný vliv na zřízení AfCFTA odráží přání hrát důležitou roli a být vnímány jako regionální mocnosti kontinentu (Aleyomi 2021: 142-143).

Vztah mezi Nigérií a JAR sahá až do éry apartheidu, kdy Nigérie hrála významnou roli v dekolonizaci Afriky. Nigérie také předsedala zvláštnímu výboru OSN proti apartheidu od roku 1972 do zavedení demokratické vlády v JAR. Rivalitu mezi oběma zeměmi lze vysledovat ke kritice a podpoře vyhoštění Nigérie z Commonwealthu ze strany JAR kvůli popravě ekologických aktivistů MOSOP (Hnutí za přežití lidí Ogoni). Popravu spáchal Sani Abacha v Nigérii v roce 1995 a Nelson Mandela byl jedním z nejhlasitějších kritiků proti tomuto rozsudku smrti (Ezeamalu 2023). Mandela dříve věřil, že zavedl osobní ujištění od Abachy o milosti pro tyto aktivisty, proto se později cítil zrazen a vyzval k ropným sankcím a vyloučení Nigérie z Commonwealthu (Musawa 2013). Obě země později obnovily své strategické partnerství v roce 1999 po zvolení Oluseguna Obasanja prezidentem Nigérie a Thaboba Mbekiho v JAR. Nicméně tento vztah byl v průběhu let přerušován dlouhodobým

napětím, zejména v souvislosti s aspiracemi obou zemí hrát na kontinentu vůdčí roli (Ezeamalu 2023). Na přelomu 21. století se také začaly vyskytovat xenofobní útoky na nigerijské státní příslušníky s bydlištěm v JAR. Nigérie poté začala uvalovat na Jihoafričany přísnější vízovou povinnost (Musawa 2013).

Neshody mezi JAR a Nigérií se objevily prostřednictvím rozdílných přístupů při řešení povolebních konfliktů na Pobřeží slonoviny. Nigérie zaujala agresivní postoj vůči Laurentu Gbagbovi, který po prohraných volbách v zemi odmítl připustit porážku. JAR provokativně poslala válečnou loď do Guinejského zálivu v tradiční doméně Nigérie. Nakonec však JAR opožděně uznala vítězství Alassana Outtara během hlasování. Také protichůdný postoj obou zemí vůči bývalému libyjskému vůdci Muammaru Kaddáfimu a uznání vlády TNC (Dočasná národní přechodná strana) během libyjské revoluce byl také potvrzením narůstající rozepře mezi oběma národy. V roce 2012 došlo na summitu AU mezi oběma zeměmi k výraznému diplomatickému střetu kvůli uznání vlády v Guineji-Bissau, kterou Nigérie podporovala a JAR byla proti (Musawa 2013).

Obě země mají v současnosti mocenské předpoklady, které je kvalifikují jako vedoucí státy v Subsaharské Africe. Také je spojuje snaha zajistit kontinentu řád a stabilitu, aby účinně ovlivňovaly chování dalších států v regionu prostřednictvím měkké moci (Aleyomi 2021: 140). Atribut měkké moci Nigérie je podporován početnou populací, systémy vládnutí, politické hodnoty mezi ostatními zeměmi v Africe a roli při vytváření a udržování míru a multilateralismu. Proti tomu schopnosti měkké moci JAR zahrnují její post-apartheidní demokratické politické ideály, které ctí zavedené hodnoty právního státu podle ústavy, diplomatický vliv prostřednictvím regionálních a mezinárodních organizací a ekonomický vliv v důsledku pronikání nadnárodních společností do Afriky (Aleyomi 2021: 148). Měkkou moc lze také v roce 2010, když JAR pořádala mistrovství světa ve fotbale. Turnaj se konal poprvé na africkém kontinentu. Tato událost poskytla JAR rozšíření mezinárodního profilu země, modernizaci infrastruktury, ale i zvýšení HDP země (Jory – Boojihawon 2011: 7–8). Debaty týkající se rozšíření členství v Radě

bezpečnosti OSN na Afriku přivedly Nigérii a JAR na další pokrač diplomatické bitvy a zvýšily jejich regionální rivalitu (Olanrewaju – Nwozor 2021: 8).

Jak už bylo zmíněno, JAR je největší ekonomikou Afriky (Lu 2024). Těsně za JAR se hospodářský výkon Nigérie v roce 2024 odhaduje na 395 000 000 000 dolarů. Klesající produkce ropy Nigérie, hlavního vývozního artiklu země, spolu s devizovými problémy způsobily širší ekonomickou krizi (Lu 2024). Tyto dvě země také patří mezi přední africké národy ve vojenských výdajích a prokázaly schopnosti svých ozbrojených sil prostřednictvím značného počtu násilných konfliktů v Africe (Aleyomi 2021: 143). Od roku 2023 je JAR považována za nejmocnější africkou zemi v Subsaharské Africe podle své konvenční bojové schopnosti vojenské síly s indexem 0,49. Nigérie obsadila druhé místo s indexem 0,56 (viz Příloha č. 7) (Sasu 2023). Vojenská síla s indexovým skóre 0,0000 je považována za nejsilnější (Sasu 2023). Úroveň politických a ekonomických úspěchů v Africe do značné míry závisí na těchto dvou regionálních mocnostech (Olanrewaju – Nwozor 2021: 14).

JAR disponuje přibližně 58 000 000 obyvatel a rozkládá se na ploše 1 219 090 km² (The World Factbook 2024a). Nigérie se rozkládá 923 768 km² a její obyvatelstvo se odhaduje přibližně na 231 000 000 z roku 2023, jedná se o nejlidnatější zemi Afriky (The World Factbook 2024b). Hodnota HDI (Index lidského rozvoje) v JAR pro rok 2022 je 0,71, což ji řadí do kategorie vysokého lidského rozvoje, umístila se na 110 místě ze 193 zemí (Human Development Reports 2024). Hodnota HDI v Nigérii pro rok 2022 je 0,54, což zemi řadí do kategorie nízkého lidského rozvoje, Nigérie se umístila na 161 místě ze 193 zemí (Human Development Reports 2024).

5.2 Řešení konfliktů v regionu

JAR se za posledních několik let stále více angažuje v podpoře mírových a bezpečnostních procesů v Africe. Zejména během pozdních 90. let 20. století sílilo poznání, že stabilita JAR bude přímo spojena se stabilitou kontinentu jako celku. Udržování míru spolu se širší podporou řešení konfliktů v Africe je tedy od té doby jedním z klíčových pilířů provádění zahraniční politiky JAR směrem

k míru a bezpečnosti. Vědomí tohoto propojení mezi národním zájmem a kontinentální stabilitou bylo klíčovým motorem pro angažmá JAR v multilaterálních organizacích, včetně její účasti v mírových misích. Zatímco některé státy jednají v mírových misích jako prostředek k posílení své mezinárodní projekce a jiné se angažují z pragmatictějších důvodů, JAR se angažuje v těchto operacích jako prostředek k realizaci svého ideálu panafricanismu a solidarity jih-jih. Angažovanost JAR v mírových misích se z velké části soustředila na tři různé oblasti, jmenovitě na OSN, AU a SADC. K prvnímu zapojení JAR do udržování míru v regionu došlo v roce 1998 v rámci intervence SADC v Lesothu. Nasazení byla často součástí širšího jihoafrického angažmá v jednotlivých zemích, které zahrnovalo pomoc při mediačních procesech a angažmá v budování institucí (de Carvalho 2014: 96–101).

Další velké nasazení JAR v Burundi poskytlo prostor pro to, aby sehrála klíčovou roli při zahájení procesu zprostředkování. Již zmíněnou účastí JAR na mírových misích bylo angažmá v DRK. Podobně jako v Burundi sehrála JAR zásadní roli při podpoře konžského mírového procesu, který vyvrcholil podpisem mírové dohody v roce 1999 a rychlým nasazením mise OSN v této zemi. Za třetí je důležité zmínit poskytování bilaterální podpory JAR během krize ve Středoafričské republice v roce 2013 a její celkový dopad na angažovanost v zemi (de Carvalho 2014: 101–103).

Při upřednostňování ekonomické integrace jako součásti své strategie ekonomické diplomacie je nyní po JAR také nevyhnutelně požadováno, aby převzala aktivnější roli při řešení konfliktů a nastolení míru ve starých i nových ohniscích (Mbanyele – Moffat 2022). Vzhledem k tomu, že se JAR soustředí více na domácí politiku, nejmocnější země regionu se z velké části nedokázala zapojit do regionálních krizí smysluplným a konstruktivním způsobem. Region jižní Afriky stále více trpí četnými, často vzájemně propojenými krizemi, zejména neustále rostoucí nestabilitou a autoritativní vládou v sousedním Zimbabwe, brutálními zásahy proti demonstrantům v Eswatini, dříve Svazijsko, a džihádistickým povstáním v mosambické oblasti Cabo Delgado (viz Příloha č. 8). Tyto problémy přispívají k pokračující nestabilitě v Lesothu a ničivé

potravinové krizi na jihu Madagaskaru (von Soest 2022). Výše zmíněné dopady v jižní Africe, jsou důkazem toho, že pozice JAR jako obhájce míru a lidských práv výrazně slábne (Mbanyele – Moffat 2022).

Severní sousední stát JAR, Zimbabwe, po léta sužuje rostoucí nestabilita, hospodářský kolaps a autoritativní vláda ZANU-PF (Zimbabwská africká národní unie – Vlastenecká fronta) (von Soest 2022). JAR je již léta klíčovým prostředníkem v politických krizích v Zimbabwe. V roce 2008 zprostředkovala vládu národní jednoty po mezinárodním rozhořčení nad násilím, které následovalo po Mugabeho odmítnutí přijmout jeho porážku v prvním kole voleb od Morgana Tsvangirai, tehdejšího opozičního vůdce. Za předsednictví Cyrila Ramaphosy začala jihoafrická vláda podnikat aktivnější kroky k řešení rizika týkající se neustálých represí a ekonomických neúspěchů, které by mohly mít destabilizující vliv na sousední země. Nejvyšší představitelé vlády a ANC otevřeně odsoudili zvýšenou státní represí a požadovali vyřešení krize (ICG 2020). V této souvislosti vyslal prezident Ramaphosa v roce 2020 do Zimbabwe delegaci ANC, aby usnadnila dialog mezi ZANU-PF, členy opozice a občanskou společností (von Soest 2022).

Eswatini je jednou z nejmenších zemí v Africe a je zcela obklopeno JAR a Mosambikem. V roce 2021 začala policie brutálně zasahovat proti těm, kteří protestovali proti svému králi. Krize se do značné míry ocitla pod radarem pozornosti veřejnosti v zahraničí. Hned od začátku chaosu žádali demonstranti SADC, AU a OSN, aby zprostředkovaly a uvalily sankce na krále (von Soest 2022). ANC, který má historické vazby s Eswatini sahající od podpory této země pro jeho osvobozenecký boj, vyzval krále a demonstranty, aby ukončili násilí a vyřešili krizi mírovými prostředky (Voice of America 2021). Zvenčí je těžké odhadnout, jak silný je jihoafrický tlak na vládu v Eswatiny a také jak aktivní je současné diplomatické úsilí. Více než půl roku po brutálních zásazích však JAR ani zprostředkování SADC nedokázaly přispět k trvalému řešení krize (von Soest 2022).

V roce 2017 zahájila džihádistická teroristická skupina Ansar al-Sunna svůj první útok v severní oblasti Mosambiku Cabo Delgado. Vzestup

islamistického teroru představuje značnou hrozbu za hranicemi Mosambiku. Sousední státy Mosambiku a SADC se rychle zapojily do krize (von Soest 2022). JAR a Tanzanie začaly být silně znepokojeny potenciálním šířením povstání po celém regionu a tlačily na Mosambik, aby přijal jejich pomoc. Prezident Mosambiku Filipe Nyusi zpočátku pomoc odmítl a místo toho se obrátil na Rwandu, než později schválil přítomnost SADC. Regionální reakci tedy řídila autoritářská Rwanda, nikoliv JAR (Smith 2022).

JAR hostila rozhovory mezi etiopskou vládou a zástupci Tigray a byla prostředníkem v nedávném konfliktu v Lesothu (Ishmael 2023). V současnosti parlament v Lesothu projednával návrh, který zahrnoval žádost Lesotha na rozsáhlá území na úkor JAR (viz Příloha č. 9). Opoziční poslanec chce prohlásit Svobodný stát a části dalších čtyřech provincií za území Lesotha. I kdyby návrh prošel, jeho ekonomicky a vojensky silnější soused JAR, který zcela obklopuje Lesotho, půdu pravděpodobně nepostoupí (Fihlani 2023).

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo zjistit, zda JAR naplňuje charakteristiky nastupující regionální mocnosti v regionu Subsaharské Afriky. Na začátku práce jsem si proto stanovila výzkumnou otázku, která zněla: *Je JAR možné považovat za regionální mocnost?* Abych tuto otázku mohla zodpovědět, uvedu v následujících odstavcích historii regionálního vlivu JAR a definiční znaky regionální mocnosti, podle kterých posoudím, zda JAR lze považovat za regionální mocnost či nikoliv.

JAR v současné době zaujímá významné postavení v regionu Subsaharské Afriky. Koloniální mocnosti si byly vědomy obrovského potenciálu území dnešní JAR, které zahrnovalo strategickou polohu a velké množství nerostných surovin, a proto zde vytvořily prostředí s poměrně stabilním vedením a rozvinutou infrastrukturou. Důležitým faktorem, jak už bylo zmíněno, je strategická poloha JAR, od které se odvíjely všechny ostatní faktory a následný mocenský vliv. Již po získání částečné nezávislosti v roce 1910 Jihoafrická unie skrze SACU vytvořila ekonomickou závislost členských zemí na Jihoafrické unii. Jihoafrická unie od té doby měla ambici působit v regionu jižní Afriky. JAR se během apartheidu vyznačovala zejména vojenskou a ekonomickou mocí a v regionu sledovala především své vlastní národní zájmy. JAR měla na sousední státy destabilizující vliv, kdy země mimo jiné podnikla v 70. letech invazi do Angoly. Přestože ostatní africké státy režim JAR odsuzovaly, tak na ní byly do značné míry ekonomicky závislé. Za studené války se JAR těšila silné podpory Západu, tím pádem mohla lépe čelit vnějším hrozbám. Avšak regionální tlak byl stále silnější, což nakonec vedlo ke zhroucení režimu apartheidu.

Po nástupu prvního demokraticky zvoleného prezidenta Nelsona Mandely v 90. let JAR začala rozšiřovat své aktivity do celého regionu Subsaharské Afriky. Během prezidentství Mandely byla JAR lídrem v prosazování globálních lidských práv a zapojila se do regionálních a globálních organizací. Tato nová orientace zahraniční politiky JAR a její základní principy prošly různými změnami, odrážející nejen jednání po sobě jdoucích prezidentů, ale také změny v domácím a mezinárodním prostředí. Následně prezident Thabo Mbeki stál

u zrodu rozvojového programu NEPAD, inicioval reformu AU a sledoval myšlenku africké renesance, kde kladl důraz zejména na obnovu africké důstojnosti a identity. Během Mbekiho vlády JAR začala investovat do mezinárodní spolupráce a zapojila se do většiny mírových operací pod vedením OSN a AU. Postupem času se začal vytrácet globální liberálně demokratický konsenzus, do kterého se zrodila JAR po apartheidu, spolu s mírným rozpadem materiální a morální základny, která v určitém okamžiku inspirovala ostatní státy jihoafrickou výjimečností. Za prezidentství Jacoba Zuma došlo k přijetí JAR do BRICS a tím i k posílení vztahů s Čínou a Ruskem, ale také došlo poklesu významu JAR jako morálního mluvčího Afriky ve světě. Jeho nástupce Cyril Ramaphosa se od té doby snaží obnovit mezinárodní vliv JAR, ale potýká se s nebývalými domácími výzvami, mezi které patří například ekonomické dopady vzniklé pandemií. Pokles finančních zdrojů a nedostatek pozornosti regionu brání JAR v naplňování jejích aspirací, i přesto však JAR zaujímá ideální postavení jako vůdce celého regionu Subsaharské Afriky.

Prvním definičním znakem regionální mocnosti je silná ekonomika. Ekonomická dominance JAR po pádu apartheidu přetrvala a uvítala návrat zahraničních investic do země, přičemž sama začala rozvíjet obchodní aktivity napříč kontinentem, čímž však země přispěla k růstu nerovnováhy mezi ní a ostatními africkými státy. Přestože byla JAR v průběhu let nepříznivě ovlivněna mezinárodními ekonomickými dopady, které byly následně umocněny i dopady ukrajinské krize, v současnosti je JAR zemí s největší ekonomikou Afriky s odhadovaným HDP 400 000 000 000 dolarů. JAR disponuje rozvinutou infrastrukturou a efektivním využitím svých omezených zdrojů. JAR tedy v tomto bodě definici splňuje. I další definiční znak vojenské moci JAR splňuje, jelikož je nejmocnější africkou zemí v Subsaharské Africe podle své konvenční bojové schopnosti vojenské síly.

Mezi další definiční znaky regionální mocnosti patří geografické a demografické ukazatele a ukazatele lidského rozvoje. Důležitým faktorem, který od počátku formuje zahraniční politiku JAR, je její geografická poloha na jihu Afriky. Strategické umístění napomohlo JAR získat výrazný mocenský vliv.

JAR se také řadí do kategorie vysokého lidského rozvoje, oproti Nigérii, která se řadí do kategorie nízkého lidského rozvoje. Přestože zde existuje Nigérie, která má více obyvatel než JAR, tak JAR je díky svým jiným zdrojům schopna s nižším počtem obyvatel projektovat větší zahraničně-politické a ekonomické aktivity. Z tohoto důvodu považuji tyto definiční znaky za splněné.

Dalším definičním znakem je i poskytování rozvojové pomoci. JAR je v současné době příjemcem a zároveň poskytovatelem rozvojové pomoci. Domácí problémy JAR zahrnují vysokou úroveň příjmové nerovnosti a vysokou míru nezaměstnanosti, která patří k nejvyšším na světě. JAR není považována za typickou dárcovskou zemi, jelikož poskytuje příliš nízké finanční prostředky. JAR je poskytovatelem veřejných služeb, včetně infrastrukturních projektů a nákladů na hospodářskou spolupráci, prostřednictvím ARF. JAR poskytuje rozvojovou pomoc zemím v Subsaharské Africe, ale i například v Nepálu. Zde spatřuji určité limity, jelikož JAR se ztotožňuje s tím, že by mocnost jejího typu měla poskytovat rozvojovou pomoc, ale nemá na to potřebné zdroje, tak proto poskytuje rozvojovou pomoc pouze omezeně. V klasických kritériích rozvojové pomoci JAR zaostává v porovnání s jinými, ale uvnitř regionu Subsaharské Afriky ji tento fakt tolik nelimituje, protože mezi chudšími státy na kontinentu JAR v této oblasti vyniká. Podle mého názoru JAR tento definiční znak taktéž splňuje.

Definičním znakem regionální mocnosti je vyjadřování společné identity a definování bezpečnostní agendy v regionu. JAR v SADC a AU zaujímá bezpochyby nejvýznamnější postavení, jak ekonomicky, tak vojensky, a ve velké míře se podílí na určování agendy těchto organizací. Rozhodující postavení JAR je úzce spojeno s její snahou o regionální stabilitu a zapojením se do udržování míru v Africe. To zahrnuje mnoho zprostředkovatelských snah, částečně zakotvených v diplomatických misích AU, SADC nebo OSN. JAR je pro ostatní africké státy příkladem fungujícího demokratického státu, kterým jim ukazuje cestu k míru a prosperitě.

Dalším definičním znakem regionální mocnosti je, že vedoucí postavení v regionu je uznáváno nebo alespoň respektováno ze strany ostatních států.

Zatímco mezinárodní společenství vnímá regionální postavení JAR veskrze pozitivně, ostatní státy regionu ji často kritizují a poukazují na faktický imperialismus v jihoafrickém chování. Při analýze této oblasti jsem zjistila, že většina států akceptuje JAR jako regionální mocnost s výjimkou určitých neshod v případě Angoly a Nigérie, které se týkají tradiční historické rivality. Nicméně, jak Nigérie, tak Angola musí akceptovat mocenskou úroveň a potenciál JAR. Ačkoliv Nigérie nebo Angola nejsou vyzyvateli JAR, tak přesto do jisté míry nesouhlasí s tím, že JAR zastává nezpochybnitelnou roli mocnosti v Subsaharské Africe.

Jako poslední z definičních znaků regionální mocnosti uvedu ambici začleňovat se do meziregionálních a globálních fór. Vedle členství v regionálních uskupeních jako je AU, SADC či SACU se JAR aktivně zapojila také do nejrůznějších globálních uskupení. Jedná se především o skupiny G20, IBSA, BRICS a NAM. JAR tyto multilaterální organizace využívá k tomu, aby zde mohla vznášet témata, která jsou relevantní pro region Subsaharské Afriky a zároveň, aby se JAR mohla profilovat jako mocnost. Například skrze účast v BRICS se JAR prezentuje jako mocnost, která aspiruje na větší globální vliv a je zahrnuta do rozhovorů s důležitými globálními aktéry. JAR tímto symbolicky ukazuje, že dosahuje významnějšího postavení v mezinárodním prostředí než například Nigérie. JAR je také nestálým členem Rady bezpečnosti OSN, kde JAR usiluje o její reformu, což by potvrdilo mocenský status JAR.

Má hypotéza, že JAR představuje nastupující regionální mocnost, se na základě potvrzení všech definičních znaků regionální mocnosti potvrdila. I přes významné rozdíly vlády demokraticky zvolených prezidentů v JAR se potvrzuje můj předpoklad, že se JAR vždy chovala jako regionální mocnost. Z tohoto výzkumu jsem zjistila, že JAR v průběhu let výrazně determinovala vztahy v celém regionu Subsaharské Afriky a zároveň je nyní považována za nejvýraznějšího zástupce tohoto regionu. Status JAR jako regionální mocnosti spočívá na pevných empirických základech, konkrétně na její ekonomické síle, politického vlivu a vojenských schopnostech.

JAR se od svého počátku soustředila na region jižní Afriky ale poté i na celý region Subsaharské Afriky. V obou těchto regionech naplňuje koncept regionální mocnosti a navíc v regionu jižní Afriky ji lze považovat za velmoc, jelikož zde neexistuje aktér, který by jí mohl konkurovat. V Subsaharské Africe však JAR nedisponuje stejným unipolárním postavením kvůli přítomnosti Nigérie jako další regionální mocnosti v regionu. Nigérii považují za sekundární regionální mocnost kvůli její špatné správě věcí veřejných, převládající korupci, příliš závislou ekonomikou na jediném sektoru bránící diverzifikaci a nedostatkem jasné hospodářské a zahraniční politiky. Sdílení moci mezi těmito dvěma zeměmi je navíc zásadní, protože Nigérie si může nárokovat vedoucí postavení v určitých problémových oblastech, například v udržování míru na kontinentu.

Na základě mého teoretického rámce jsem také zjistila, že JAR naplňuje některá kritéria rostoucích střední mocnosti. Mocnosti jsou semiperiferní, materiálně nerovné a nedávno demokratizované státy, které vykazují velký regionální vliv. JAR je regionální mocností v Subsaharské Africe, což potvrzuje definici týkající se regionálního vlivu. Rostoucí střední mocnosti jsou horlivými účastníky a často iniciátory regionální integrace a spolupráce, což JAR splnila v rámci SADC a AU. Mocnosti se snaží budovat svou identitu, trochu odlišnou od identit ostatních slabých států v regionu. Tento definiční znak lze spatřovat po opětovném připojení JAR k mezinárodnímu společenství v polovině 90. let. Na základě nové africké identity, začala JAR prosazovat vize světa, které byly v souladu s ideály a aspiracemi anti-apartheidního hnutí. JAR je nyní mezinárodně známá pro svou ideovou zahraniční politiku, ještě více než například Indie nebo Brazílie. JAR tedy tento definiční znak také splňuje.

V rostoucích středních mocnostech demokracie nejsou většinou tolik stabilní a lze v nich spatřovat četné nedemokratické praktiky, například v JAR již po mnoho let existuje nadvláda jedné politické strany ANC. JAR se stále také potýká s vysokou příjmovou nerovností, ale také s nerovností etnického původu. Lze uvést období apartheidu a v současné době xenofobní útoky mezi obyvateli Nigérie a JAR. JAR tyto definiční znaky také potvrzuje. Mocnosti často

vystupují jako mluvčí ekonomicky ohrožených států. JAR je považována za zástupce zemí chudého Jihu, což lze spatřovat účastí v IBSA nebo NAM. NAM je v současnosti pouze struktura, která ve světle ostatních platforem nemá takový význam, ale i přesto JAR toto hnutí využívá, aby uplatňovala svůj vliv i vzor pro rozvojové státy, které nemají takové kapacity a zdroje prosazovat se v takové míře jako JAR. Posledním definičním znakem je ten, že rostoucí střední mocnosti se začaly formovat až po konci studené války. JAR tento definiční znak nespĺňuje, jelikož se formovala již v průběhu války.

JAR také napĺňuje, ale i nenapĺňuje, některé definiční znaky tradiční střední mocnosti. Tradiční střední mocnosti jsou stabilní sociální demokracie a nemají regionální vliv, jinými slovy nejsou mocné vzhledem ke státům v jejich geografické blízkosti. Tento definiční znak se neshoduje s dominantním regionálním postavením JAR v Subsaharské Africe. Tradiční střední mocnosti mají rovnou distribuci bohatství, což se vylučuje s realitou v JAR, kde je vysoká příjmová nerovnost. Dalším definičním znakem tradičních středních mocností je fakt, že vykazují relativně štědrá dárcovskou pomoc. JAR je spíše rozvojovým partnerem a její finanční příspěvky nejsou tak vysoké, z tohoto důvodu JAR tento definiční znak taktéž nespĺňuje.

Tradiční střední mocnosti obvykle zasahují do globálních problémů mimo jejich bezprostřední zájem. JAR se pokoušela zprostředkovat konflikt v severním Irsku, palestinský konflikt či v současné době iniciovat vyjednávání v rusko-ukrajinském konfliktu. JAR podle mého názoru tento definiční znak spĺňuje. Tradiční střední mocnosti se podílí na reformních iniciativách, v případě JAR lze uvést rozvojový program NEPAD, což považuji také za splněné. Poslední definiční znak je účast v mezinárodních organizacích, jehož prostřednictvím mohou tradiční mocnosti zavádět a prosazovat mezinárodní právo. Důležitými motivy účasti JAR v globálních multilaterálních organizacích je ovlivňování vznikajících mezinárodních norem, změna existujících dominantních norem a vyvažování preferencí hlavních mocností. Tento poslední definiční znak považuji také za splněný.

Výzvy 21. století znamenají, že JAR bude muset učinit zásadní rozhodnutí nejen o svých prioritách, ale také o tom, jaké postavení chce zastávat v současném mezinárodním řádu s ohledem na vliv Spojených států či nedemokratické Číny. JAR jako regionální mocnost má omezenou pozornost a schopnost pomáhat řešit četné konflikty v regionu, kvůli svým domácím problémům. Mohla by JAR z tohoto důvodu ztratit svůj regionální mocenský status kvůli vnitřní slabosti? V rámci regionu je také výzvou vymezení se nebo spolupráce s Nigérií v nadcházejících letech. Také snaha o reformu Rady bezpečnosti OSN je jeden z velkých cílů JAR, což se shoduje s cíli ostatních mocností, jako je například Brazílie nebo Indie.

Seznam použité literatury a pramenů

- Abdool, Zeenat (2023). United Nations in South Africa observes International Day of UN Peacekeepers. *United Nations South Africa* 30. 5. 2023 (<https://southafrica.un.org/en/233889-united-nations-south-africa-observes-international-day-un-peacekeepers>, 24. 3. 2024).
- Alden, Chris – le Pere, Garth (2009). South Africa in Africa – bound to lead? *South African Journal of Political Studies* 36 (1), s. 145–169.
- Aleyomi, B. Michael (2021). Major Constraints for Regional Hegemony: Nigeria and South Africa in Perspective. *Insight on Africa* 14 (2), s. 139–157.
- Al Jazeera (2024). Could a Southern African military force help bring stability to DRC? *Al Jazeera* 15. 2. 2024 (<https://www.aljazeera.com/news/2024/2/15/can-a-southern-african-military-force-help-bring-stability-to-drc>, 12. 3. 2024).
- Amos, Saurombe (2010). The role of South Africa in SADC regional integration: the making or braking of the organization. *Journal of International Commercial Law and Technology* 5 (3), s. 124–131.
- Blessing, Elizabeth (2023). Civets (Colombia, Indonesia, Vietnam, Egypt, Turkey, And South Africa). *Overview* 12. 9. 2023 (<https://www.investopedia.com/terms/c/civets.asp>, 7. 2. 2023).
- Breakfast, Ntsikelelo – Koza, Zintle (2021). South Africa's Foreign Policy Posture in Africa, 1994-2021. *A Neo-Gramscian Perspective. Journal of African Foreign Affairs*, 8 (3), s. 163–186.
- BRICS (2023). South Africa in BRICS. *BRICS* (<https://brics2023.gov.za/south-africa-in-brics/>, 6. 3. 2024).
- Britannica (2023). Cape Colony. *Encyclopedia Britannica* 13. 6. 2023 (<https://www.britannica.com/place/Cape-Colony>, 5. 3. 2024).
- Boulle, Laurence (2011). *The Republic of South Africa and the G20: Its Political, National Interests and Priorities as Member of the Proces* (Singapore: Konrad Adenauer Stiftung).
- BusinessTech (2024). South Africa's military strength vs the world in 2024. *BusinessTech* 17. 1. 2024

(<https://businesstech.co.za/news/government/743153/south-africas-military-strength-vs-the-world-in-2024/>, 18. 3. 2024).

Cabada, Ladislav – Šanc, David (2011). Makroregiony v geopolitice a politické geografii. In: Cabada, Ladislav – Šanc, David a kol., *Panregiony ve 21. století* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 7–16.

Chivvis, S. Christopher – Usman Zainab – Geaghan-Breiner, Beatrix (2023). South Africa in the Emerging World Order. *Carnegie Endowment for International Peace* 21. 12. 2023 (<https://carnegieendowment.org/2023/12/21/south-africa-in-emerging-world-order-pub-91310>, 6. 4. 2024).

Cox, W. Robert (1989). Middlepowermanship, Japan, and Future World Order. *International Journal*, 44 (4), s. 823–862.

Cruz, Aileen (2011). South Africa's emergence in global development. *Devex* 12. 12. 2011 (<https://www.devex.com/news/south-africa-s-emergence-in-global-development-76964>, 5. 4. 2024).

da Costa, G. Murilo (2023). South Africa as a Leading Regional Power in Africa? An Analysis of the Implementation of the African Union, Auda-Nepad and Agenda 2063. *Revista Brasileira de Política Internacional* 66 (2), s. 1–20.

de Carvalho, Gustavo (2014). A changing environment for peacekeeping in Africa. *South African perspectives* 5. 11. 2014 (<https://www.nids.mod.go.jp/english/event/symposium/pdf/2014/E-05.pdf>, 26. 3. 2024).

DefenceWeb (2023). World military expenditure continues to climb while African defence expenditure drops. *DefenceWeb* 5. 5. 2023 (<https://www.defenceweb.co.za/daily-news/international-news/world-military-expenditure-continues-to-climb-while-african-defence-expenditure-drops/#:%7E:text=South%20Africa's%20military%20spending%20fell,the%20military%20budget%20in%202022>, 18. 3. 2024).

Ezeamalu, Ben (2023). Nigeria-South Africa: A complex relationship at a crossroads. *The Africa Report* 27. 9. 2023

(<https://www.theafricareport.com/323356/nigeria-south-africa-a-complex-relationship-at-a-crossroads/>, 28. 3. 2024).

Fihlani, Pumpza (2023). Lesotho MP demands huge parts of South Africa. *BBC* 29. 3. 2023 (<https://www.bbc.com/news/world-africa-65112582>, 28. 3. 2024).

Flemes, Daniel (2007). Conceptualising Regional Power in International Relations: Lessons from the South African Case. *GIGA Working Papers* 53, s. 1–59.

Flemes, Daniel (2009). Regional power South Africa: Co-operative hegemony constrained by historical legacy. *Journal of Contemporary African Studies* 27 (2), s. 135–157.

Freedom House (2009). Map of Freedom: Sub Saharan Africa. *Freedom House* 2009 (https://enoughproject.org/files/FH_MOF09_SSAfrica_F3.pdf, 5. 3. 2024).

Geldenhuys, Deon (2008). The Idea-Driven Foreign Policy of a Regional Power: The Case of South Africa. *Research Gate* 2008 (https://www.researchgate.net/publication/242731838_The_Idea-Driven_Foreign_Policy_of_a_Regional_Power_The_Case_of_South_Africa, 2. 4. 2024).

Grobbelaar, Neuma (2014). Rising Powers in International Development Rising Powers in International Development:the State of the Debate in South Africa. *Evidence Report* (file:///C:/Users/Jambi/Downloads/ER91RisingPowersinInternationalDevelopmentTheStateoftheDebateinSouthAfrica.pdf, 5. 4. 2024).

Gibb, A. Richard (1987). The Effect on the Countries of SADCC of Economic Sanctions against the Republic of South Africa. *Transaction of the Institute of British Geographers, New Series* 12 (4), s. 398–412.

Gibb, Richard (1998). Southern Africa in Transition: Prospects and Problems Facing Regional Integration. *The Journal of Modern African Studies* 36 (2), s. 287–306.

Gordon, D. Frank – Hall, Martin eds. (2024). South Africa. *Encyclopedia Britannica* 17. 3. 2024 (<https://www.britannica.com/place/South-Africa/Economy>, 18. 3. 2024).

Gopaldas, Ronak – Singh, Priyal (2024). South Africa's ICJ case has already altered its foreign policy space. *Institute for Security Studies* 24. 1. 2024 (<https://issafrica.org/iss-today/south-africas-icj-case-has-already-altered-its-foreign-policy-space>, 11. 3. 2024).

GOV.UK (2023). UK–South Africa development partnership summary, July 2023. *GOV.UK* 17. 7. 2023 (<https://www.gov.uk/government/publications/uk-south-africa-development-partnership-summary/uk-south-africa-development-partnership-summary-july-2023>, 1. 4. 2024).

Hart, F. Andrew – Jones, D. Bruce (2011). How Do Rising Powers Rise? *Survival* 52 (6), s. 63–88.

Henrard, Kristin (2003). Post-Apartheid South Africa: Transformation and Reconciliation. *World Affairs* 166 (1), s. 37–55.

Human Development Reports (2024). Human Development Insights. *Human Development Reports 2024* (<https://hdr.undp.org/data-center/country-insights#/ranks>, 3. 4. 2024).

IBSA. About IBSA. *IBSA* (<https://www.ibsa-trilateral.org/>, 9. 3. 2024).

IISS (2021). South Africa's foreign policy under Ramaphosa. *IISS* 2021 (<https://www.iiss.org/publications/strategic-comments/2021/south-africas-foreign-policy-under-ramaphosa/>, 11. 3. 2024).

International Crisis Group (ICG) (2020). How South Africa Can Nudge Zimbabwe toward Stability. *International Crisis Group* 17. 12. 2020 (<https://www.crisisgroup.org/africa/southern-africa/zimbabwe/b164-how-south-africa-can-nudge-zimbabwe-toward-stability>, 29. 3. 2024).

International Crisis Group (ICG) (2024). Eight Priorities for the African Union in 2024. *International Crisis Group* 14. 2. 2024 (<https://www.crisisgroup.org/africa/african-union-regional-bodies/b195-eight-priorities-african-union-2024>, 9. 3. 2024).

International Trade Administration (2024). South Africa - Country Commercial Guide. *International Trade Administration* 26. 1. 2024 (<https://www.trade.gov/knowledge-product/exporting-south-africa-market-overview>, 20. 3. 2024).

- Ishmael, Len (2023). Alliances in a Shifting Global Order: South Africa. *GMS* 2. 5. 2023 (<https://www.gmfus.org/news/new-geopolitics-alliances-rethinking-transatlantic-engagement-global-swing-states/south-africa>, 28. 3. 2024).
- Jordaan, Eduard (2003). The concept of a middle power in international relations: distinguishing between emerging and traditional middle powers. *Politikon* 30 (2), s. 165–181.
- Jordaan, Eduard (2010). Fall from Grace: South Africa and the Changing International Order. *Political Studies Association* 30 (1), s. 82–90.
- Jory, R. Surendranath – Boojihawon, K. Dev (2011). The economic implications of the FIFA 2010 World Cup in South Africa. *African Journal of Business and Economic research* 6 (1), s. 7–21.
- Koblentz, Gregory (2001). South Africa's Nuclear Weapons Program. *Institute for Science and International Security* 14. 3. 2001 (https://web.mit.edu/SSP/seminars/wed_archives01spring/albright.htm, 24. 4. 2024).
- Kumar, Pramod (2023). BRICS Summit 2023: Major Outcomes and Relevance. *Australian Institute of International Affairs* 12. 10. 2023 (<https://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/brics-summit-2023-major-outcomes-and-relevance/>, 24. 11. 2023).
- Laadam, Jamal (2024). Morocco and South Africa: Skittish diplomatic relations. *Modern Diplomacy* 11. 2. 2024 (<https://moderndiplomacy.eu/2024/02/11/morocco-and-south-africa-skittish-diplomatic-relations/>, 5. 4. 2024).
- Langa, Nduduzo - Shai, B. Kgothatso (2020). The Jacob Zuma Era: South Africa's Foreign Policy towards Zimbabwe (2009-2018). *Journal of African Foreign Affairs* 7 (2), s. 61–75.
- Louw-Vaudran, Liesl (2020). As AU chair, South Africa's leadership fell short in key areas. *Institute for Security Studies* 19. 11. 2020 (<https://issafrica.org/iss-today/as-au-chair-south-africas-leadership-fell-short-in-key-areas>, 9. 3. 2024).
- Lu, Marcus (2024). Mapped: Breaking Down the \$3 Trillion African Economy by Country. *Visual Capitalist* 5. 3. 2024

(https://www.visualcapitalist.com/breaking-down-african-economy-by-country/#google_vignette, 19. 3. 2024).

Marks, E. Shula (2024). Southern Africa. *Encyclopedia Britannica* 13. 2. 2024 (<https://www.britannica.com/place/Southern-Africa>, 5. 3. 2024).

Mathekga, Ralph (2023). South Africa's Russian ties come under scrutiny. *Geopolitical Intelligence Services AG* 20. 6. 2023 (<https://www.gisreportsonline.com/r/south-africa-russia-war/>, 16. 3. 2024).

Mbanyele, Stuart - Moffat, Craig (2022). South Africa foreign policy: Ambiguous or misunderstood? *Good Governance Africa* 13. 6. 2022 (<https://gga.org/south-africas-foreign-policy-decisions-ambiguous-or-misunderstood/>, 10. 3. 2024).

Mbete, Sithembile (2023). UN Security Council Reform: What the World Thinks. *Carnegie Endowment for International Peace* 28. 6. 2023 (<https://carnegieendowment.org/2023/06/28/un-security-council-reform-what-world-thinks-pub-90032>, 24. 3. 2024).

Ministerstvo zahraničí České republiky (MZV ČR). Rada bezpečnosti OSN (UN Security Council). *Ministerstvo zahraničí České republiky* (https://mzv.gov.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/cr_v_mezinarodnich_organizacich/osn/uvod_do_osn/rada_bezpecnosti_osn_un_security_council.html, 26. 3. 2024).

Moffat, Craig (2023). Peace mission a crucial opportunity for SA to clarify foreign policy. *Good Governance Africa* 9. 6. 2023 (<https://gga.org/peace-mission-a-crucial-opportunity-for-sa-to-clarify-foreign-policy/>, 11. 3. 2024).

Munyati, Chido (2023). The African Union has been made a permanent member of the G20 – what does it mean for the continent? *World Economic Forum* 14. 9. 2023 (<https://www.weforum.org/agenda/2023/09/african-union-g20-world-leaders/>, 7. 3. 2024).

Musawa, Hannatu (2013). The Battle For Supremacy Between Nigeria and South Africa, By Hannatu Musawa. *Premium Times* 20. 12. 2013 (<https://www.premiumtimesng.com/opinion/151803-battle-supremacy-nigeria-south-africa-hannatu-musawa.html?tztc=1>, 5. 4. 2024).

- Naxera, Vladimír (2011). Subsaharská Afrika. In: Cabada, Ladislav – Šanc, David a kol., *Panregiony ve 21. století* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 79–111.
- Neethling, Theo (2024). South Africa's military is expected to do more than ever with tighter budgets: how the force has declined over 30 years. *The Conversation* 4. 2. 2024 (<https://theconversation.com/south-africas-military-is-expected-to-do-more-than-ever-with-tighter-budgets-how-the-force-has-declined-over-30-years-219343>, 18. 3. 2024).
- Nganje, Fritz (2021). South African Foreign Policy. *International Studies* 26. 5. 2021 (https://www.researchgate.net/publication/352119216_South_African_Foreign_Policy#fullTextFileContent, 10. 3. 2024).
- Nolte, Detlef (2010). How to compare regional powers: analytical concepts and research topics. *Review of International Studies*, 36 (4), s. 881–901.
- Non-Aligned Movement (NAM) (2024). History. *Non-Aligned Movement* 2024 (<https://nam.go.ug/history>, 24. 3. 2024).
- Nye, Joseph (2009). Get Smart: Combining Hard and Soft Power. *Foreign Affairs* 88 (4), s. 160–163.
- Observer Research Foundation (2023). South Africa, the Indian Ocean and the IBSA-BRICS equation Reflections on Geopolitical and Strategic Dimension. *Observer Research Foundation* 25. 7. 2023 (<https://www.orfonline.org/research/south-africa-the-indian-ocean-and-the-ibsa-brics-equation-reflections-on-geopolitical-and-strategic-dimension>, 9. 3. 2024).
- Olanrewaju, S. John – Nwozor, Agaptus (2021). Hegemonic Rivalry in a Peripheral Region: An Assessment of Nigeria–South Africa's Role in African Politics. *African Studies* 14 (1), s. 7–23.
- Piknerová, Linda (2013). *Africký (mikro) regionalismus* (Brno: Barrister & Principal).
- Piknerová, Linda – Doljaková, Aneta (2014). Emancipace nových mocností po konci studené války. In: Piknerová, Linda – Šanc, David a kol., *Nové mocnosti globálního Jihu: Čína, Indie, Brazílie, Jihoafrická republika a Indonésie v mezinárodním systému* (Praha: Dokořán), s. 15–35.

- Piknerová, Linda – Šanc, David (2014). Předmluva. In: Piknerová, Linda – Šanc, David a kol., *Nové mocnosti globálního Jihu: Čína, Indie, Brazílie, Jihoafrická republika a Indonésie v mezinárodním systému* (Praha: Dokořán), s. 7–13.
- Ponížilová, Martina (2017). *Regionální řád a mocnosti Blízkého východu: Formování blízkovýchodního řádu na pozadí soupeření regionálních mocností v letech 1945–2015* (Praha: Dokořán).
- Sasu, D. Doris (2023). Military power ranking in Africa 2023, by leading countries. *Statista* 17. 11. 2023 (<https://www.statista.com/statistics/1220153/military-strength-of-countries-in-africa/>, 30. 3. 2024).
- Saunders, Christopher (2011). The South Africa-Angola Talks, 1976-1984: A Little-known Cold War Thread. *Kronos* 37, s. 104–119.
- Saunders, Chris (2014). South Africa and Africa. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 652, s. 222–237.
- Scholvin, Sören (2017). South Africa and secondary powers: contestation in sub-Saharan Africa. *South African Institute of International Affairs* 2017 (file:///C:/Users/Jambi/Downloads/OccasionalPaper270.en.cs.pdf, 5. 4. 2024).
- Sidiropoulos, Elizabeth (2023). G20 Connect: Africa, India, South Africa and Global South. *South African Institute of International Affairs* 19. 9. 2023 (<https://saiia.org.za/research/g20-connect-africa-india-south-africa-and-global-south/>, 7. 3. 2024).
- Singh, Priyal (2023). UN Security Council Reform: What the World Thinks. *Carnegie Endowment for International Peace* 28. 6. 2023 (<https://carnegieendowment.org/2023/06/28/un-security-council-reform-what-world-thinks-pub-90032#sa>, 26. 3. 2024).
- Smith, Jordan (2022). Rwanda: A force for good in Mozambique’s “War on Terror”? *African Arguments* 9. 2. 2022 (<https://africanarguments.org/2022/02/rwanda-a-force-for-good-in-mozambiques-war-on-terror/>, 29. 3. 2024).

South African Government (2024). International relations. *South African Government 2024* (<https://www.gov.za/about-sa/international-relations>, 6. 3. 2024).

Southern African Customs Union (SACU) (2013). History of SACU. *Southern African Customs Union 2013* (<https://www.sacu.int/show.php?id=394>, 9. 3. 2024).

Southern African Customs Union (SACU) (2022). SACU Member States Country Profiles SACU Investment Roundtable. *SACU 13. 4. 2022* (<https://www.sacu.int/docs/roundtable/Final-SACU-Member-States-Country-Profiles-e-booklet.pdf>, 9. 3. 2024).

Southern African Development Community (SADC) (2022). History and Treaty. *Southern African Development Community* (<https://www.sadc.int/pages/history-and-treaty>, 9. 3. 2024).

Suhr, Henning (2021). South Africa's Role in International Development Policy. *Konrad Adenauer Stiftung 2021* (<https://www.kas.de/documents/252038/11055681/Monitor+Development+Policy+South+Africa.pdf/26555a43-fc6b-85e7-63be-b20d74d227b5>, 1. 4. 2024).

Swanepoel, Daryl (2020). South Africa's position on United Nations reform. *Inclusive Society Institute 2. 9. 2020* (<https://www.inclusivesociety.org.za/post/south-africa-s-position-on-united-nations-reform>, 24. 3. 2024).

The Economic Times (2024). What is 'Brics'. *The Economic Times 16. 3. 2024* (<https://economictimes.indiatimes.com/definition/brics>, 16. 3. 2024).

The Global Economy (2024). South Africa: Foreign aid. *The Global Economy 2024* (https://www.theglobaleconomy.com/South-Africa/foreign_aid/, 1. 4. 2024).

The New Humanitarian (2005). DRC: South Africa to help rebuild public service. *Relief Web 18. 5. 2005* (<https://reliefweb.int/report/democratic-republic-congo/drc-south-africa-help-rebuild-public-service>, 5. 4. 2024).

The World Bank (2023). The World Bank in South Africa. *The World Bank* 14. 9. 2023 (<https://www.worldbank.org/en/country/southafrica/overview>, 18. 3. 2024).

The World Factbook (2024a). South Africa. *The World Factbook* 22. 3. 2024 (<https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/south-africa/>, 3. 4. 2024).

The World Factbook (2024b). Nigeria. *The World Factbook* 26. 3. 2024 (<https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/nigeria/>, 3. 4. 2024).

Thibault, Jean-François (2020). The UN Security Council isn't working. Will it ever be completely reformed? *The Conversation* 21. 6. 2020 (<https://theconversation.com/the-un-security-council-isnt-working-will-it-ever-be-completely-reformed-141109>, 24. 3. 2024).

Thies, G. Cameron – Sari, C. Angguntari (2018). A Role Theory Approach to Middle Powers: Making Sense of Indonesia's Place in the International System. *Contemporary Southeast Asia* 40 (3), s. 397–421.

Timossi, J. Adriano (2016). Why NAM is Still Relevant Today. *South Centre* 1. 11. 2016 (<https://www.southcentre.int/question/why-nam-is-still-relevant-today/>, 25. 3. 2024).

Udiho, Aghogho (2024). Weaknesses in Nigeria and South Africa's economy to limit Sub-Saharan Africa's growth in 2024 – World Bank. *Nairametrics* 2024 (<https://nairametrics.com/2024/01/10/weaknesses-in-nigeria-and-south-africas-economy-to-limit-sub-saharan-africas-growth-in-2024-world-bank/>, 28. 3. 2024).

United Nations (2024). The United Nations in South Africa. *United Nations* 2024 (<https://southafrica.un.org/en/about/about-the-un>, 20. 4. 2024).

United Nations (a). About Us. *United Nations* (<https://www.un.org/en/about-us>, 24. 3. 2024).

United Nations (b). United Nations Security Council. *United Nations* (<https://www.un.org/securitycouncil/>, 24. 3. 2024).

United Nations (c). UN Structure. *United Nations* (<https://www.un.org/en/model-united-nations/un-structure>, 26. 3. 2024).

United Nations Peacekeeping (2022). United Nations thanks South Africa for its contribution to peacekeeping. *United Nations Peacekeeping* 7. 12. 2022

(<https://peacekeeping.un.org/en/united-nations-thanks-south-africa-its-contribution-to-peacekeeping>, 24. 3. 2024).

Vandome, Christopher (2023). Symbolism over substance for South Africa as Ramaphosa announces BRICS 3.0. *Chatham House* 25. 8. 2023 (<https://www.chathamhouse.org/2023/08/symbolism-over-substance-south-africa-ramaphosa-announces-brics-30>, 6. 3. 2024).

van Nieuwkerk, Anthoni (2023). South Africa's foreign policy under Ramaphosa has seen diplomatic tools being used to provide leadership as global power relations shift. *The Conversation* 12. 12. 2023 (<https://theconversation.com/south-africas-foreign-policy-under-ramaphosa-has-seen-diplomatic-tools-being-used-to-provide-leadership-as-global-power-relations-shift-218966>, 11. 3. 2024).

van Wyk, Jo-Ansie (2023). South Africa and Russia: President Cyril Ramaphosa's foreign policy explained. *The Conversation* 1. 2. 2023 (<https://theconversation.com/south-africa-and-russia-president-cyril-ramaphosas-foreign-policy-explained-198430>, 11. 3. 2024).

Vickers, Brendan (2013). Towards a new aid paradigm: South Africa as African development partner. *Cambridge Review of International Affairs* 25 (4), s. 535–556.

Voice of America (2021). Pro-democracy Protests Continue to Rock Eswatini. *Voice of America* 2. 7. 2021 (https://www.voanews.com/a/africa_pro-democracy-protests-continue-rock-eswatini/6207739.html, 29. 3. 2024).

von Soest, Christian (2022). Home Alone: South Africa's Regional Predicament. *German Institute for Global and Area Studies* 2022 (<https://www.giga-hamburg.de/en/publications/giga-focus/home-alone-south-africa-s-regional-predicament>, 28. 3. 2024).

Zakharoff, Serjio (2023). South Africa's Participation in Non-Aligned Movement Conference in Azerbaijan. *Cape Town Today* 5. 7. 2023 (<https://capetown.today/south-africas-participation-in-non-aligned-movement-conference-in-azerbaijan/>, 24. 3. 2024).

Zimák, Alexandr (2003). *Jihoafriická republika* (Praha: Libri).

Resumé

During decolonisation, many new states were created and the influence of former colonial powers was reduced in most non-Western regions of the world. After the Cold War power began to shift from the centre of the international system to the periphery, resulting in the growth of new regional power centres. Thus, today there are key actors that have significant influence at either the regional or global level. The topic of this diploma thesis is the RSA (Republic of South Africa) as a regional power in Sub-Saharan Africa. The aim of this thesis is to analyse foreign policy of the RSA in region of Subsaharan-Africa and through discovered informations determine whether the RSA meets conditions of A regional power. I focused mainly on the important matters, such as for example foreign policy, which helped the RSA to gain influential position in the region.

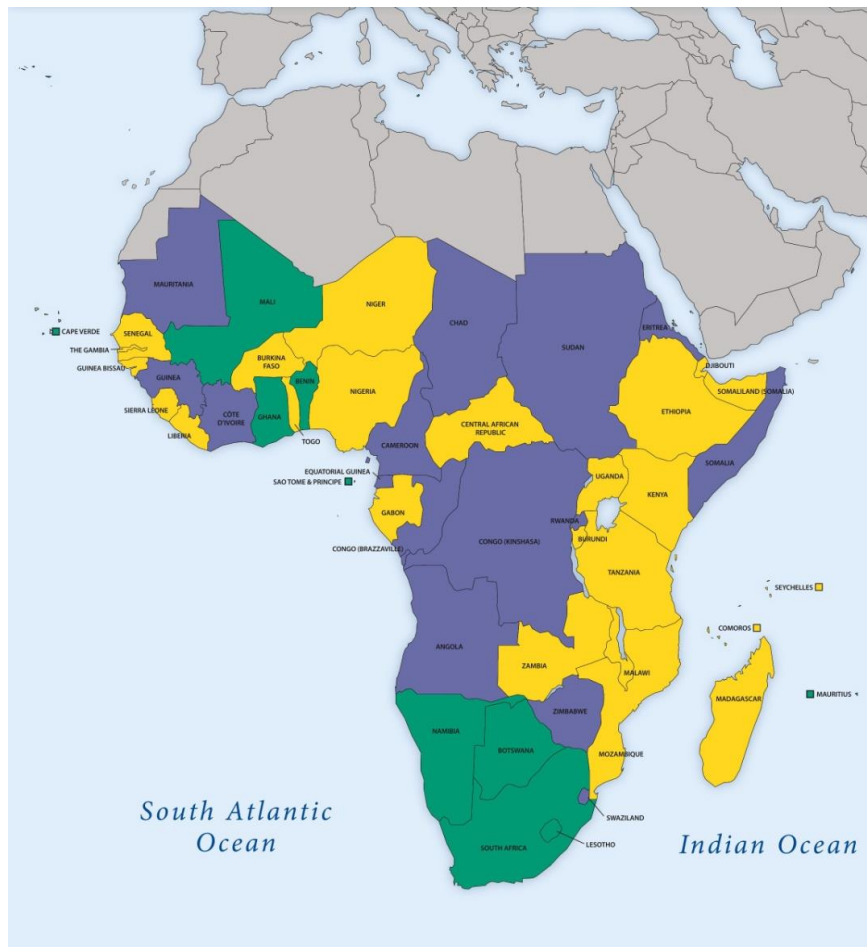
In the theoretical part I introduced the concepts that are related to the power status of the RSA, such as power, region and regional power. In this part I mainly focused on the concept of regional power and defined criteria that regional powers must meet. I also introduced complementary concepts of emerging and traditional middle powers with their defined criteria because they are also relevant for the position of RSA in international order.

In the empirical part I firstly focused on historical regional influence during apartheid era and then long era of democratic presidents, where I began with president Nelson Mandela in 1994. RSA from this time started to present itself as a peacemaker, multilateralist and spokesperson for Africa and the developing world. RSA spread her power beyond the African continent and was known for good diplomatic reputations. Next part describes participation RSA through regional, continental and global organizations such as AU, SADC, IBSA or BRICS. RSA through these organizations can projects better its regional power. RSA slowly become a leader of its own region. Then I focused on the RSA as the biggest economic a military power in Sub-Saharan Africa. In the last part of this thesis I dealt with RSA influence in Sub-Saharan Africa and also with other rival countries like Nigeria or Angola that compete with RSA.

The main concern for RSA when investing in other countries was to maintain stability and security in the region. Despite the fact that RSA faces many internal difficulties, for example there is a huge gap between rich and poor inhabitants, RSA is still the dominant country in region of Southern Africa and also in Sub-Saharan Africa. RSA could be considered as a regional power based on all of the definition features presented in this diploma thesis. RSA also meets some of the defining characteristics of emerging and traditional middle powers. In the conclusion I discovered that RSA plays a significant role of regional leader, it has strong military and economy power and it is active in multilateral organizations. RSA is not a typical development aid provider, but rather identifies itself as a so-called development partner and provides limited amounts of aid. RSA is also considered to be representative of the poor South, as can be seen by its participation in IBSA or NAM.

Přílohy

Příloha č. 1: Mapa Subsaharské Afriky

Zdroj: (Freedom House 2009).

Příloha č. 2: Mapa Kapské kolonie

Zdroj: (Britannica 2023).

Příloha č. 3: Mapa jižní Afriky

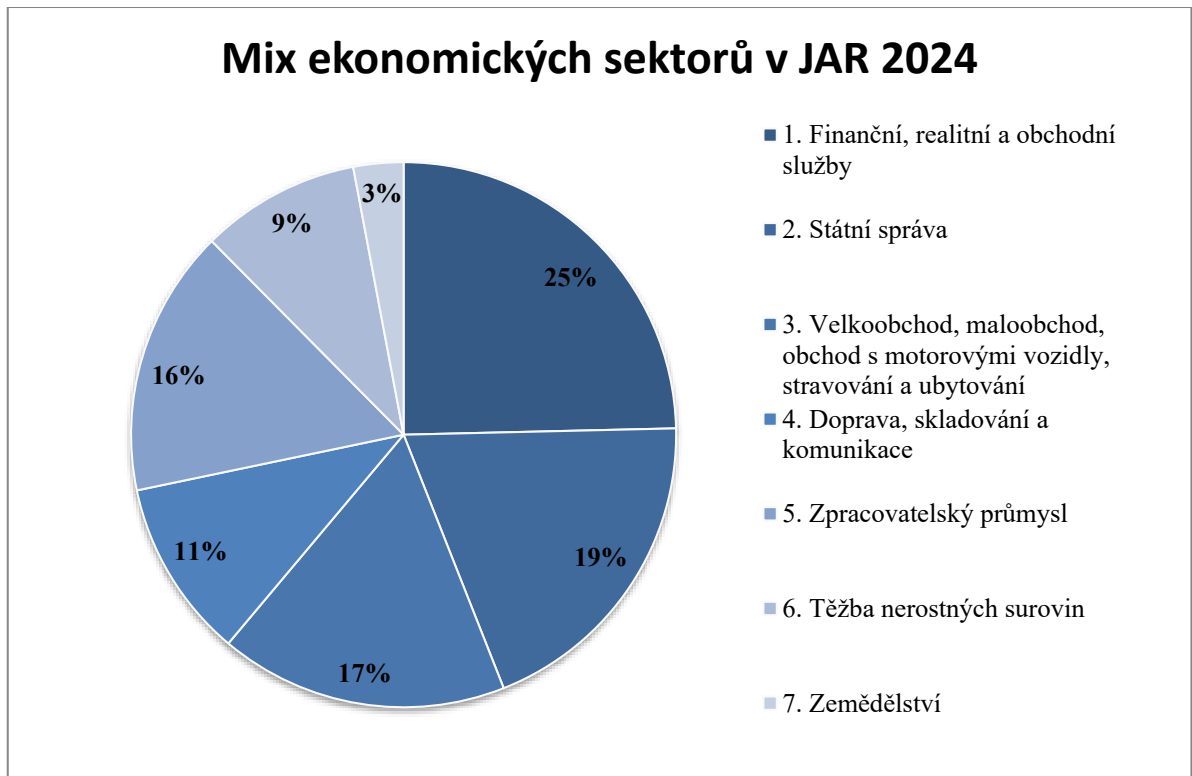
Zdroj: (Marks 2024).

Příloha č. 4: Mapa JAR

Zdroj: (Gordon – Hall eds. 2024).

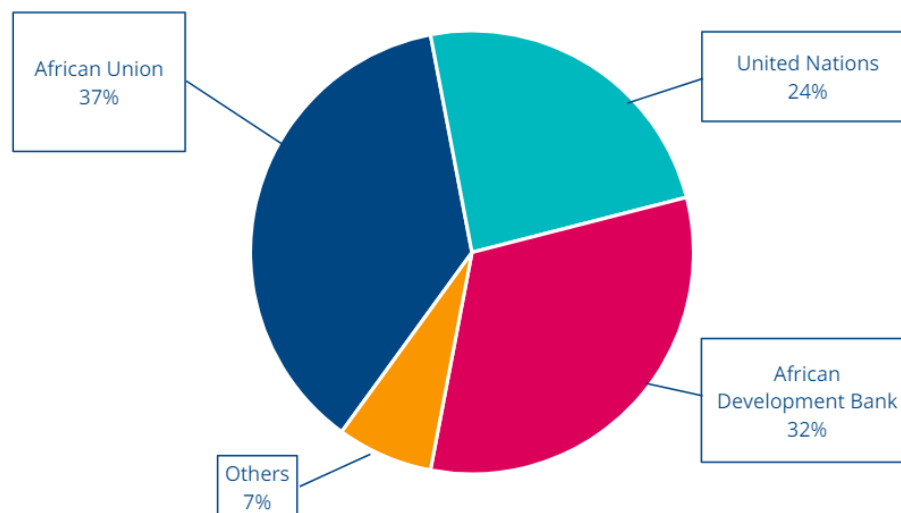
Příloha č. 5: Mix ekonomických sektorů v JAR 2024

Zdroj: (International Trade Administration 2024).

Příloha č. 6: Rozdělení multilaterálních alokací JAR v roce 2019

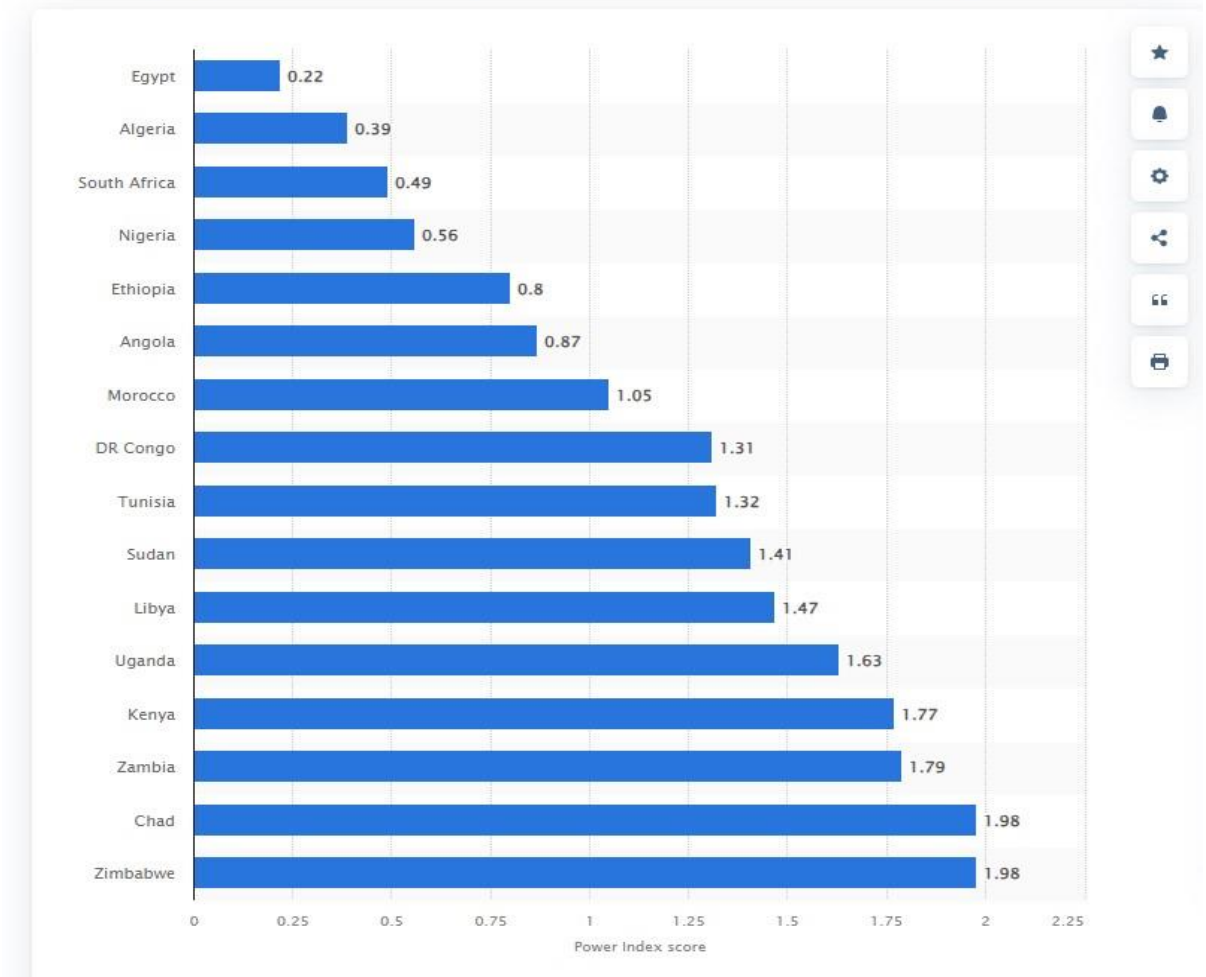
Chart 1: Distribution of South Africa's multilateral allocations (2019, in per cent)

Zdroj: (Suhr 2021).

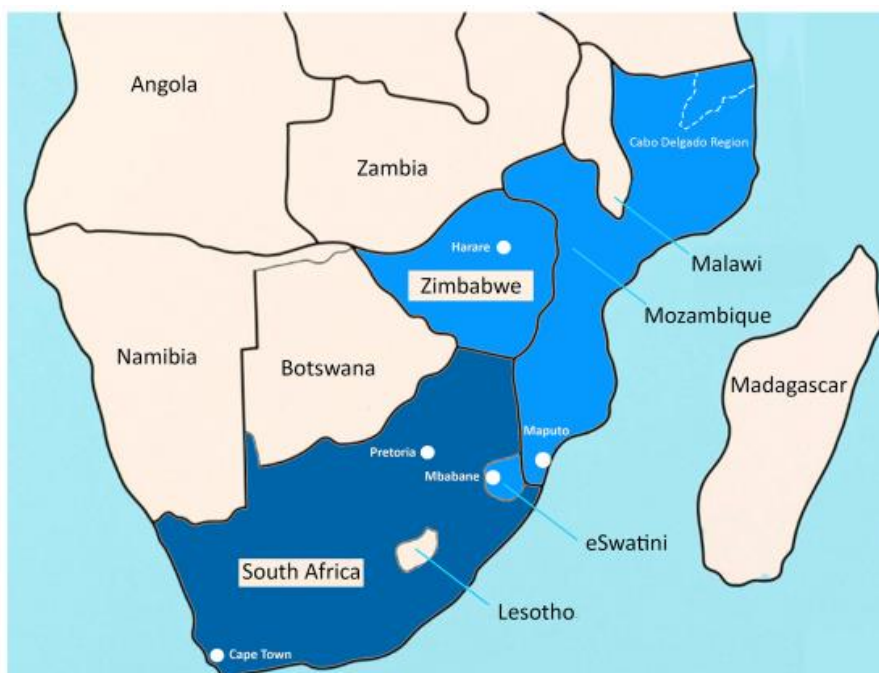
Příloha č. 7: Žebříček vojenské síly v Africe 2023

Military power ranking in Africa 2023, by leading countries

Zdroj: (Sasu 2023).

Příloha č. 8: Krize v jižní Africe

Zdroj: (von Soest 2022).

Příloha č. 9: Návrh Lesotha o rozšíření území na úkor JAR

Zdroj: (Fihlani 2023).